

AZERBAYCAN

Ülke Bülteni

Genel Bilgiler

Resmi adı:	Azerbaycan Cumhuriyeti
Yönetim şekli:	Cumhuriyet
Başkent:	Bakü
Diğer şehirler:	Gence, Nahtıvan, Sumgayıt, Lenkeran, Şeki, Mingeçevir, Guba, Şirvan
İdari yapı:	59 bölge (rayon), 11 şehir, 1 özerk cumhuriyet
Komşuları:	Türkiye, İran, Gürcistan, Ermenistan, Rusya Federasyonu
Yüzölçümü:	86,600 km ² (Dünyanın en büyük yüzölçümüne sahip 112. ülkesi)
Nüfus:	9,2 milyon (2011 yılı resmi sayım sonuçları itibariyle)
Etnik dağılım:	Azeri (%90.6), Dağıstanlı (%2.2), Rus (%1.8), Ermeni (%1.5)
Dil:	Azerbaycan Türkçesi
Para birimi:	Manat (Mart 2013 itibariyle 1 USD = 0.785 AZN, 1 EUR=1,03779 AZN)
Saat dilimi:	Türkiye saati + 2

Konum

Avrasya'nın Kafkaslar bölgesinde bulunan ve 86,600 km²'lik bir yüzölçümüne sahip olan Azerbaycan, kuzeyde Rusya Federasyonu, güneyde İran, batıda Gürcistan ve Ermenistan ile komşu olup, doğuda ise Hazar Denizi ile çevrilidir. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti, kuzey ve doğusundan Ermenistan, güney ve batısından ise İran ile çevrili olup, kuzeybatıda Türkiye ile kısa bir sınırı bulunmaktadır. Azerbaycan'ın güneybatısındaki Dağlık Karabağ bölgesi ise 1991 yılında Azerbaycan'dan bağımsızlığını ilan etmişse de hiçbir ülke tarafından resmi olarak tanınmamakta ve uluslararası hukuk açısından Azerbaycan'ın bir parçası olarak kabul edilmektedir.

Azerbaycan'ın toplam yüzölçümünün yüzde 55'ini tarım toprakları oluşturmakta, şehirler ise tüm ülkenin ancak yüzde 2.5'ini kaplamaktadır. Ülkenin yüzde 12'si ormanlık arazidir.

Başkent ve Önemli Şehirler

Resmi verilere göre yaklaşık 2,5 milyonluk bir nüfusa sahip olan başkent Bakü, ülkenin aynı zamanda en büyük şehri ve hem Azerbaycan'ın hem de tüm Kafkasların en büyük limanı konumundadır. İzmir ile kardeş şehir olan Bakü, Azerbaycan'ın kültür ve finans merkezi olup, başta Devlet Petrol Şirketi SOCAR olmak üzere ülkenin tüm büyük firmalarının merkezleri bu şehirdedir. Kafkasların piyasa kapitalizasyonu açısından en büyük menkul kıymetler borsasına sahip olan Bakü'de, halkın artan gelir seviyesine paralel olarak son dönemlerde çok sayıda alışveriş merkezi açılmıştır. *Bloomberg BusinessWeek* dergisinin "Dünyanın En Pahalı Şehirleri" sıralamasında 2008 yılında 109. sırada olan Bakü'nün 2009'da 20. sıraya yükselmiş olması da şehrin içerisinde geçirmekte olduğu dönüşümü ortaya koyar niteliktedir. Başka bir insan kaynakları danışmanlık şirketi "*Mercer*" tarafından yayınlanan 2012 listesinde ise Bakü, 49.sırada yer almıştır. Bakü'den sonra ülkenin diğer önemli şehirleri ise nüfuslarına göre sırayla Gence (324 bin), Sumgayıt (282 bin), Mingeçevir (100 bin), Karaçukur (78 bin), Şirvan (77 bin), Nahçıvan (76 bin), Bakıhanov (72 bin), Şeki (66 bin) ve Yevlah'tır (58 bin).

Demografik Özellikler

Azerbaycan nüfusu, resmi kaynaklara göre 1 Temmuz 2011 tarihi itibarıyla 9.156 bin rakamına ulaşmıştır. Nüfusun % 54,1'i şehirlerde, % 45,9'u ise köylerde yaşamaktadır. *CIA Factbook* verilerine göre, Temmuz 2012 tarihi itibarıyla bu rakam, 9.493 bin seviyesine ulaşmıştır. Nüfusun % 49'u erkek, %51'i ise kadın olup, şehirlerde yaşayanların sayısı 4.818,3 bin (%54,2), köylerde ise 4.078,6 (%45,8) olarak belirtilmiştir. Ayrıca, nüfusun %22,6'sını 0-14 yaş gurubu, %70,2'sini 15-64 yaş gurubu, % 6,8'ini ise 65 yaş üstü bireyler oluşturmaktadır.

Ülkede 2011 yılı sonu itibarıyla çalışabilir nüfus 4.626.100 kişi olup, bu rakam toplam nüfusun % 50,09'ini oluşturmaktadır. Yıllık ortalama nüfus artışı 1959-70 arasında % 3 iken, 1999-2004 yılları arasında %0,8'e

gerilemiştir. Ancak 2004-2008 döneminde ülke dışına göçteki yavaşlama ve doğum oranlarının yükselmesi neticesinde ortalama nüfus artış hızı % 1,26'ya yükselmiştir. Ölüm oranında 1990 yılından bu yana fazla bir değişiklik olmamıştır. Azerbaycan'da nüfus artışını frenleyen en önemli faktörün göç olduğu görülmektedir. Halen 3 milyon Azerbaycanlı, Rusya'da yaşamakta ve çoğunlukla misafir işçi olarak hayatını sürdürmektedir. Diğer yandan Azerbaycan'daki ülke içi mülteci sayısı ise 800 bin seviyesindedir.

Azerbaycan halkının etnik dağılımı, Azerbaycan İstatistik Kurumu tarafından son olarak 2009 yılı rakamları ile verilmiştir. Buna göre ülke nüfusunun yüzde 91,6'sını Azeriler oluşturmakta, daha sonra sırasıyla Lezgiler (yüzde 2,2), Ermeniler (*İşgal altındaki Dağlık Karabağ bölgesi nüfuzu dahil* yüzde 1,4), Ruslar (yüzde 1,3), Talışlar (yüzde 1,3), Avarlar (yüzde 0,6), Türkler (yüzde 0,4), Tatarlar (yüzde 0,3), Tatlar (yüzde 0,3), Ukraynalılar (yüzde 0,2), Tsakhurlar (yüzde 0,1), Gürcüler (yüzde 0,1), Kürtler (yüzde 0,1), Yahudiler (yüzde 0,1) ve diğer (yüzde 0,1) gelmektedir. Azerbaycan nüfusunun yüzde 95'i Müslümandır. Dünyada nüfusunun çoğunluğu Şii Müslüman olan üç ülkeden biri olan Azerbaycan'da (diğerleri İran ve Irak) Müslüman nüfusun yüzde 70'i Şiidir. Bununla birlikte farklı etnik gruplar arasında farklı inançlar sürdürülmektedir ve anayasaya göre Azerbaycan, din özgürlüğünü koruyan laik bir ülkedir. Dinsel azınlıklar arasında Hristiyanlar nüfusun yüzde 4'ünü oluşturmakta ve bunların arasında Rus, Gürcü ve Ermeni Ortodokslar başta gelmektedir.

Ülkenin resmi dili olan Azerbaycan Türkçesi, Orta Asya cumhuriyetlerinde konuşulan Türkçe'den en çok Türkiye Türkçesine yakın olan bir dildir. 1920'lere kadar ülkede Arap alfabesi kullanıldıktan sonra 1929 itibariyle Latin alfabesine geçilse de, daha sonra Kiril alfabesi kullanılmıştır. 1992 yılında Türkiye Türkçesi temel alınarak hazırlanan ancak bir takım değişiklikler yapılan bir Latin alfabesi oluşturulmuş ve 2001 itibariyle de bu alfabe mecburi hale getirilmiştir. Hükümet Rusça'nın kullanımını azaltmaya çalışmaktadır, ancak buna rağmen orta yaş ve üstü vatandaşlar tarafından halen bu dilin sıklıkla kullanıldığı gözlenmektedir.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

Azerbaycan diğer Kafkas ülkelerine göre geniş topraklara sahiptir. Ülke topraklarının yaklaşık % 55'i tarımsal arazilerden, % 2,5'i ise kentsel alanlardan oluşmaktadır. Toprakların % 12'si ise ormanlık arazidir. Azerbaycan, ekolojik olarak çok çeşitli bir coğrafi yapı sergilemektedir. Ülke, deniz seviyesi altında düzlükler, Kafkas bölgesinde 4.000 metre yüksekliğinde dağlar, çöller ve subtropik alanlarla kaplıdır. Ülke topraklarının yarısından fazlası alçak arazilerden oluşmaktadır. Sulama sistemleri su depoları ile düzenlenmektedir.

Yağış miktarı düşük olmakla birlikte Azerbaycan yeterli su rezervine sahiptir. Ancak yüzey suyu kirlidir. Nüfusun dörtte biri güvenli suya ulaşmakta sorun yaşamaktadır. 1990'larda sınai üretimde düşüş yaşanmasına rağmen hava kirliliği halen yüksek düzeydedir. Tarımsal arazi verimliliği de uzun yıllar boyunca yetersiz drenaj ve sulama nedeni ile topraktaki tuz oranının artmasına bağlı olarak düşmüştür. Hazar Denizi seviyesinin inip çıkması da önemli bir ekolojik sorundur. Hazar Denizi, 1977--1995 yılları arasında yıllık ortalama 13 cm yükselmiştir. Ayrıca, Hazar Denizi önemli bir balıkçılık alanıdır. Ancak kirlenme ve kaçak avlanma nedeni ile verimlilikte düşüş yaşanmaktadır.

Siyasi Görünüm

19. yüzyılda Çarlık Rusya'sına, 1920'de ise Sovyetler Birliği'ne dâhil edilmiş olan Azerbaycan, 30 Ağustos 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Müteakip yıllarda Azerbaycan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve Dağlık Karabağ bölgesi nedeniyle Ermenistan ile yapılan savaştan dolayı ciddi ölçülerde siyasi ve ekonomik istikrarsızlık yaşamış, ancak 1993 ve 1998'de yapılan seçimleri kazanan Haydar Aliyev ile birlikte ülkeye tekrar istikrar gelmiştir. Bağımsızlığı takip eden 6 yıllık dönem haricinde Azerbaycan'ı tek başına yönetmiş olan

Aliyev, 2003 yılında kendisi yerine oğlu İlham Aliyev'i cumhurbaşkanlığına aday göstereceğini açıklamış ve aynı yıl 15 Ekim tarihinde gerçekleştirilen seçimlerde geçerli oyların yüzde 76.8'ini alan İlham Aliyev, babasının halefi olarak cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Sağlık durumu iyice kötüleşmiş olan Haydar Aliyev ise Aralık 2003'te vefat etmiştir.

Azerbaycan'daki 2003 cumhurbaşkanlığı seçimleri, uluslararası gözlemcilerle göre sorunlu geçmiş ve yayınlanan raporlarda seçimlere hile karıştırılmış olduğu ifade edilmiştir. Seçimleri takiben başkent Bakü'de protesto gösterileri gerçekleştirilmişse de bunlar güvenlik güçleri tarafından kısa sürede bastırılmış ve muhalefette yer alan birçok siyasetçiye siyaset yasağı getirilmiştir.

Göreve geldiği 2003 yılından beri cumhurbaşkanı İlham Aliyev konumunu iyice kuvvetlendirmiştir. Bu süreç içerisinde ülke yönetiminde eskiye göre daha genç bir siyasi seçkinler grubunun söz sahibi olmaya başladığı, bir dönem Haydar Aliyev'in çevresinde yer almış olan siyasetçilerin ise etkilerini yitirdikleri gözlemlenmektedir.

Azerbaycan'da Kasım 2005'te gerçekleştirilmiş olan genel seçimler de iki yıl önce yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde olduğu gibi uluslararası çevreler tarafından kusurlu olarak nitelendirilmiştir. Bu seçimlerde daha önceki seçimlere göre muhalefete daha geniş katılım imkânı sağlanmışsa da muhalefet mecliste oldukça sınırlı bir sayıda sandalye elde etmeyi başarabilmiştir. Bununla birlikte seçimlere kadar birlik içerisinde hareket etmiş olan muhalefetin, seçimlerden sonra ciddi bölünmeler yaşadığı da gözlemlenmiştir. Sonuç olarak 2005 seçimlerinden itibaren Azerbaycan'daki muhalefet iyice zayıflama sürecine girmiştir.

2008 yılının Ekim ayında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde İlham Aliyev beklendiği gibi kolay bir galibiyet elde etmiş ve oy oranını da bir önceki seçimlere göre yükselterek yüzde 87,3 seviyesine çıkartmıştır. Azerbaycan'da Cumhurbaşkanı 5 yıllık süre için halk seçmektedir. Hiç kimse ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilemez şartı, 18.03.2009 tarihinde yapılan Referandumda kaldırılmıştır. Son Cumhurbaşkanı seçimlerinden sonra başta Avrupa Güvenlik İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Birliği (AB) olmak üzere uluslararası gözlemciler seçimlerin uygulanışı açısından Azerbaycan'da bir gelişme olduğunu, ancak buna rağmen yeteri kadar rekabet ve medya tartışması olmadığını, bu nedenle de Azerbaycan'daki seçimlerin "anlamli ve çoğulcu demokratik seçim prensiplerinin tümünü yansıtmadığını" bildirmişlerdir.

Siyasi Yapı

Kasım 1995'te gerçekleştirilen referandumla kabul edilerek yürürlüğe girmiş olan Azerbaycan anayasası, güçler ayrılığı ilkesini benimsemişse de pratikte yürütmenin ciddi bir ağırlığı vardır. Ülkede mevcut olan başkanlık sistemi içerisinde yasama ve yargı, cumhurbaşkanına karşı sorumlu durumdadır. Yürütme, cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanlığı idaresi, başbakan ve hükümetten oluşur.

Cumhurbaşkanı beş yıllık bir süre için seçilir. Bir kişinin ancak iki dönem cumhurbaşkanlığı yapabileceğini öngören anayasa maddesi Mart 2009'da gerçekleştirilmiş olan bir referandumla kaldırılmıştır. Bu durum, iki seçimden

başarıyla çıkmış olan İlham Aliyev'in bundan sonra uzun bir süre görevde kalması için gerekli koşulların oluşmuş olduğu şeklinde yorumlara yol açmaktadır. Aynı zamanda silahlı kuvvetlerin başkomutanı olan cumhurbaşkanı, 1997 yılından kurulmuş olan Güvenlik Konseyi'ne de başkanlık eder. Hükümetin başında ise cumhurbaşkanı tarafından atanan başbakan olup, başbakan ile birlikte tüm bakanlar da doğrudan cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır.

Azerbaycan'da yasama organı, tek meclisli parlamentodur. 125 milletvekilinin yer aldığı Milli Meclis'e vekiller 5 yıllık dönemler için seçilirler. Vekillerin dörtte üçü doğrudan seçmenler tarafından seçilir, geriye kalan kısım ise parti listesi sistemine göre belirlenir. Mevcut durumda mecliste tek bir partinin büyük bir çoğunluğu olmasından dolayı, hükümetin kanun yapma sürecinde parlamentodan ciddi bir muhalefetle karşılaşacağı söylenemez.

Yargı organı, Anayasa Mahkemesi, Yüksek Mahkeme, Ekonomi Mahkemesi ve daha alt kademelerdeki genel ve uzmanlık mahkemelerinden oluşmaktadır. Bununla birlikte diğer eski Sovyet cumhuriyetlerinde olduğu gibi yargının devletin en zayıf kanadı olduğunu ve yürütme ile yasamaya karşı gerçek anlamda bir bağımsızlığı olmadığını söylemek mümkündür. Yargıçların cumhurbaşkanının tavsiyesi üzerine meclis tarafından atanıyor olması bu durumun en güzel göstergesidir.

Azerbaycan'da yerel yönetim, icra komiteleri ve bunlara bağlı olarak çalışan belediye konseyleri tarafından yürütülmektedir. İcra komitelerinin başkan ve üyeleri cumhurbaşkanı tarafından atanır; belediye konseylerinin üyeleri ise beş yılda bir yapılan yerel seçimlerle göreve gelirler. Bununla birlikte maddi kaynakların ve mevzuatın yetersizliği nedeniyle belediye konseylerinin fazla bir yetkisi olmadığı görülmektedir.

AZERBAYCAN HÜKÜMETİ

Cumhurbaşkanı:	İlham Aliyev	(Ekim 2008'de ikinci 5 yıllık dönem için seçilmiştir)		
Başbakan:	Artur Rasizade	(4 Kasım 2003'ten beri görevdedir)		
Başbakan Yardımcıları:	Yagub Eyyubov (Başbakan Birinci Yrd.), Elçin Efendiyev, Ali Hasanov, Abid Şerifov			
Dışişleri Bakanı:	Elmar Mammadyarov	Ulaştırma Bakanı:	Ziya Memmedov	
Ekonomik Kalkınma Bak.:	Şahin Mustafayev	Vergiler Bakanı:	Fazıl Mamedov	
Maliye Bakanı:	Samir Şerifov	Kültür ve Turizm Bakanı:	Ebulfez Garayev	
İçişleri Bakanı:	Ramil Usubov	Eğitim Bakanı:	Misir Mardanov	
Sanayi ve Enerji Bakanı:	Natiq Aliyev	Çevre ve Tabii Kay. Bakanı:	Hüseynqulu Bağirov	
Savunma Bakanı:	Safar Abiyev	Sağlık Bakanı:	Oktay Şiraliyev	
Adalet Bakanı:	Fikret Mamedov	Çalışma ve Sos.Güv. Bak.:	Fizuli Alekperov	
Tarım Bakanı:	İsmet Abasov	Ulusal Güvenlik Bakanı:	Eldar Mahmudov	
Rabita ve Enformasyon Tekn. Bakanı:	Ali Abbasov	Gençlik ve Spor Bakanı:	Azad Rahimov	
Olağanüstü Haller Bakanı:	Kemaleddin Haydarov	Savunma Sanayi Bakanı:	Yaver Camalov	

Siyasi Partiler

Azerbaycan'da mevcut olan, güçlerin cumhurbaşkanında toplandığı siyasi sistem, siyasi partilerin konumunu zayıflatmaktadır ve dolayısıyla karar verme ve politika yapımı süreçlerinde siyasi partilerin önemli bir rolü olmamaktadır. 1992 yılında Haydar Aliyev'in destekçileri tarafından kurulmuş olan Yeni Azerbaycan Partisi (*Yeni Azərbaycan Partiyası*) ülkedeki en büyük siyasi oluşumdur ve yürütmedeki tüm pozisyonları elinde tuttuğu gibi mecliste de büyük bir çoğunluğa sahiptir.

Azerbaycan'daki son genel seçimler Kasım 2010'da yapılmıştır. Buna göre 125 sandalyenin 71'ini Yeni Azerbaycan Partisi kazanırken, muhalefet partileri sadece 12 sandalye kazanabilmiş, 42 sandalye ise bağımsız adaylara gitmiştir. Bu rakamlardan bağımsız adayların daha yüksek bir temsiliyet oranına sahip oldukları ve muhalif partilere nazaran daha şanslı oldukları görülse de gerçekte bağımsız adaylardan çoğunun hükümete yakın kişiler olduğu da bilinmektedir.

Azerbaycan'daki muhalefet partileri oldukça zayıf ve marjinalize olmuş durumdadır. Birçok siyaset bilimci, bu durumun sebebinin sadece hükümetin baskısı olmadığını, parti liderlerinin hükümete muhalefet yapmaktansa kendi kişisel çıkarlarına öncelik verdiklerini bildirmektedir. Bununla birlikte parti içi bölünmeler ve kutuplaşmalar da muhalefet partilerinin etkinliğini azaltan unsurlardır. 2005 yılındaki genel seçimlerde muhalifler ilk kez bir güçbirliğine gitmişler ve Yeni Azerbaycan Partisi'ne karşı Özgürlük (*Azadlıq*) bloğunu oluşturmuşlardır. Ancak seçimlerden beklenen sonuçlar alınmayınca bu güçbirliği de pek uzun ömürlü olmamıştır. Azerbaycan'daki muhalefet partilerinin başlıcaları şunlardır:

- Eşitlik Partisi (*Müsavat Partiyası*)
- Azerbaycan Halk Cephesi (*Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyası*)
- Azerbaycan Demokrat Partisi (*Azərbaycan Demokrat Partiyası*)
- Anavatan Partisi (*Ana Vətən Partiyası*)
- Vatandaş Birliği Partisi (*Vətəndaş Həmrəyliyi Partiyası*)

Çıkar Grupları

Ülkeyi halen yönetmekte olan siyasi seçkinler grubu dışında, Azerbaycan'da siyasi güce sahip fazlaca çıkar grubu bulunmamaktadır. Hükümet 1998 yılında cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önce basın üzerindeki sansürü kaldırmışsa da medyanın halen büyük ölçüde devlet tarafından kontrol edilmekte olduğunu söylemek mümkündür. Bunun en büyük sebebi de ülkede bağımsız basın kuruluşları olmasına rağmen, gazetelerin basıldığı matbaaların büyük ölçüde devlete ya da hükümete yakın kişilere ait olmasıdır. 2009 yılının Ocak ayında yürürlüğe giren bir kanunla yerel frekanslar üzerinden yayın yapan yabancı radyo kanallarına yasak getirilmesi, medya üzerindeki kontrolün devam ettiğinin bir göstergesidir. Amerikan düşünce kuruluşu *Freedom House*'un 2010 raporuna göre Azerbaycan, basın özgürlüğü açısından 196 ülke arasında 169. sırada yer almaktadır.

Azerbaycan'daki siyasi ve ekonomik düzen, piramit şeklinde olarak nitelendirilebilecek aşağıya doğru genişleyen bir patronaj sistemi üzerine kurulmuştur. Buna göre piramidin tepesinde ülkeyi yönetmekte olan siyasi seçkinler bulunmaktadır. 1992'de Haydar Aliyev'in başa geçmesinden bu yana ülkeyi iki güçlü grup

yönetmiştir. Bunlar öncelikle Nahçıvanlılar grubu, daha sonra da Yeraz grubudur. Bugün de başlıca bakanlıklar ve petrol ve doğalgaz ile uğraşmakta olan ve dolayısıyla toplumun en yüksek refah seviyesine sahip olan bireyleri bu iki gruptan birisine mensuptur ve hatta çoğunluğunun cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile doğrudan bir akrabalığı vardır. Cumhurbaşkanlığının Haydar Aliyev'den İlham Aliyev'e geçtiği dönemde ülkede kısa süreli bir istikrarsızlık söz konusu olmuş ve oğul Aliyev'in ülkedeki etkili gruplar ile hükümet arasındaki uyumu koruyamayacağı endişeleri belirlemiştir. Ancak İlham Aliyev, bu konuda oldukça başarılı olduğu gibi petrol gelirlerinin de artmaya başlamasıyla Azerbaycan siyaseti gruplara odaklı yapısından sıyrılarak daha geleneksel oligarşik bir yapıya bürünmeye başlamıştır ve bu doğrultuda ekonomik faydalar grup aidiyeti ya da etnik köken gibi konuların önüne geçmiştir.

Başlıca Siyasetçiler

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev. Bir önceki cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in oğlu olan İlham Aliyev. Ekim 2003'teki cumhurbaşkanlığı seçimlerinden beri görevdedir. Cumhurbaşkanlığına seçilmeden önce Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi'nin (SOCAR) başkan yardımcısı olan Aliyev, aynı zamanda Yeni Azerbaycan Partisi'nin de genel başkan yardımcılığını yapmıştır. Moskova'da uluslararası ilişkiler eğitimi almış olan Aliyev, son derece iyi seviyede İngilizce bilmektedir ve SOCAR'da görev yaptığı dönem boyunca Azerbaycan'a sermaye getiren yabancı yatırımcılarla yakın ilişkiler kurmuştur. Ekim 2008'deki seçimleri de kazanarak ikinci dönemine başlayan Aliyev'in, anayasanın bir kişinin iki dönemden fazla cumhurbaşkanlığı yapmasını engelleyen maddesinin kaldırılmış olması nedeniyle, ilerleyen dönemlerde de cumhurbaşkanlığına aday olması beklenmektedir.

Başbakan Artur Rasizade. Rasizade, Haydar Aliyev döneminde, 1996 yılında Başbakan olmuştur. 4 Ağustos 2003'te sağlık sorunları nedeniyle istifa eden Rasizade yerini Haydar Aliyev'in oğlu İlham Aliyev'e bırakmıştır. Aliyev'in Cumhurbaşkanlığı seçilmesinden sonra ise Artur Rasizade, 4 Kasım 2003 itibarıyla tekrar Başbakan olmuştur ve halen bu görevi sürdürmektedir.

Ramiz Mehdiyev. Cumhurbaşkanlığı idaresinin genel sekreterliğini yürüten Mehdiyev, cumhurbaşkanlığını Haydar Aliyev'den oğlu İlham Aliyev'e devredilmesi sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemde Azerbaycan bürokrasisi üzerinde etkisini büyük ölçüde artıran Mehdiyev, halen bu konumunu sürdürmektedir.

Kemaleddin Heydarov. 1995 ile 2006 yılları arasında Devlet Gümrük Komisyonu'nun başkanlığını yürütmüş olan Heydarov, bu dönemde ülke ekonomisi üzerinde oldukça büyük bir etki sahibi olmuştur. 2004-2005 yıllarında dönemin İktisadi Kalkınma Bakanı Ferhad Aliyev ile olan siyasi mücadelesi, ülke gündemine damgasını vurmuştur. Kasım 2005'teki seçimlerde kendisini destekleyen birçok yandaşının parlamentoya girmesini sağlamış olan Heydarov, daha sonra Aliyev tarafından görevinden alınarak Acil Durumlar Bakanlığı'na getirilmiştir. Bu yeni konum, Heydarov'a eskisi kadar ekonomik kaynaklar üzerinde kontrol imkânı sağlamasa da Heydarov'un ülke siyaseti üzerindeki etkisi devam etmektedir.

Dış İlişkiler

Azerbaycan'ın dış siyasetindeki temel ilke, bir tarafta Rusya ve diğer bölgesel komşuları ve diğer tarafta ABD ve Avrupa Birliği arasında dengeli bir politika izleyerek bağımsızlığını korumaktır. Ancak uygulamada tarihsel ve ekonomik sebeplerden dolayı Rusya ile olan ilişkilerin Azerbaycan'ın dış siyasetinde ağırlıklı bir konuma sahip olduğu görülmektedir.

Azerbaycan'ın dış ilişkilerinde ekonomi faktörü ve özellikle de tabii kaynaklar önemli bir rol oynamaktadır. Ülkenin sahip olduğu geniş ve büyük ölçüde henüz el değmemiş petrol ve doğalgaz rezervleri dış ülkelerin büyük ilgisini çekmektedir. Bu nedenle Batı ülkelerinden birçok büyük enerji firması Azerbaycan'da yatırım yapmaya başlamış ve 2006 yılında Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı'nın hizmete girmesiyle bu sektör ciddi şekilde ivme kazanmıştır. ABD ve Avrupa tarafından desteklenmekte olan söz konusu boru hattı, ilgili ülkelerin Ortadoğu petrollerine ve Rus taşıma hatlarına bağımlılıklarını azaltmaları için bir fırsat olarak görülmektedir. Benzer şekilde 11 milyar dolarlık Nabucco projesi de Batı tarafından desteklenmektedir. Petrol ve doğalgaz kaynaklarına erişim Azerbaycan'ın Kazakistan, Türkmenistan ve İran gibi Hazar Denizi'ne kıyısı olan diğer ülkelerle ilişkilerini de etkilemektedir ve bu çerçevede Hazar Denizi'nin paylaşımı ile ilgili anlaşmazlıklar bahsi geçen ülkelerin dış siyaset gündeminde sürekli olarak ilk sıralarda yer almaktadır.

Batı ile İlişkiler

Sosyalist sistemden piyasa ekonomisine geçmekte olan tüm ülkeler gibi Azerbaycan da Batı ile olan ilişkilerine özel bir önem atfetmektedir. Bu ilişkilerin temelini ise daha önce de belirtildiği gibi Azerbaycan'ın sahip olduğu petrol ve doğalgaz rezervleri oluşturmaktadır. Birçok ülkeden enerji şirketi Hazar Denizi'ndeki projelerde yer

almakta, Azerbaycan hükümeti de çıkartılan petrol ve doğalgazın Batı piyasalarına taşınması için yeni boru hattı projelerini etkin bir şekilde desteklemektedir.

Enerji sektörünün yanı sıra, küresel terörle mücadele ve İran konusu, Azerbaycan'ın ABD ile olan ilişkilerini şekillendiren faktörlerdir. Azerbaycan, gerek Afganistan'a doğru olan uçuş hattı üzerinde olması, gerekse İran'a yakınlığı nedeniyle ABD açısından stratejik öneme

sahiptir. Bununla birlikte, Azerbaycan hükümetinin İran'a karşı olası bir ABD müdahalesine sıcak bakmadığı görülmektedir. Bunun sebebi, Azerbaycan için İran'ın önemli bir ticaret hattı olması ve İran'da etnik olarak Azeri kökenine sahip milyonlarca insanın yaşıyor olmasıdır.

Azerbaycan'ın AB ile olan ilişkilerine bakıldığında ise tüm AB içerisinde İngiltere'nin farklı bir konuma sahip olduğu görülmektedir. Bu durumun başlıca sebebi Azerbaycan'daki en büyük yatırımcılardan birisinin İngiltere kökenli enerji firması BP olmasıdır. Ülkenin diğer AB üyeleri olan ilişkileri de benzer şekilde ekonomik faydalar etrafında şekillenmektedir. 2004 yılında Azerbaycan, AB'nin yakın çevresiyle ilişkilerini kuvvetlendirmeye yönelik olan Avrupa Komşuluk Politikası'na dâhil edilmiştir. Taraflar bu çerçevede 2006 yılında siyasi ve ekonomik reformları içeren bir eylem planı üzerinde anlaşmışlar ve AB, 2008 yılında Bakü'de bir temsilcilik açmıştır. Bununla birlikte Azerbaycan'ın insan hakları konusundaki düşük performansı ülkenin AB kurumları ile daha derin bir bütünleşme içerisine girmesine mani olmaktadır.

Rusya ile İlişkiler

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonraki dönemde Azerbaycan'ın Türkiye ile yakınlaşması ve Rusya'nın da Dağlık Karabağ meselesinde Ermenistan'a destek vermesi nedeniyle iki ülke arasında gerginlik yaşanmıştır. Ancak 1990'lı yılların sonlarından itibaren tekrar bir yakınlaşma süreci başlamıştır. Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ile olan yakın şahsi ilişkileri, ülkeler arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkileyen bir faktörse de Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı'nın tamamlanarak hizmete girmesi, Rusya'nın Azerbaycan üzerindeki etkisini azaltmış, bir sonraki yıl da Rusya'nın Azerbaycan'a ihraç ettiği doğalgazın fiyatı üzerindeki

anlaşmazlık iki ülke arasında sıkıntılı bir dönem yaşanmasına sebep olmuştur. Tüm bu olumsuzluklara rağmen, Rusya ile Azerbaycan arasındaki ilişkiler karşılıklı ekonomik fayda ilkesi doğrultusunda güçlü bir şekilde sürdürülmekte, Rus firmaları Azerbaycan'da yatırım yapmaya artan bir ilgi göstermekte ve ülkeler arasındaki kuvvetli ilişkiler, askeri alana da yansımaktadır. Bununla birlikte Rusya'nın, Azerbaycan'ın ABD güdümüne girmesinden endişe ettiğini söylemek de yerinde olacaktır. Azerbaycan yönetimi, Washington ile Moskova arasında bir denge politikası sürdürmekte ve bu durum Azerbaycan'ı her ne kadar zaman zaman güç bir konumda bıraksa da uzun vadede çıkarlarını azamiye çıkartmasını sağlamaktadır.

Türkiye ile İlişkiler

Azerbaycan, Türkiye ile arasında daima kuvvetli ilişkiler söz konusu olmuş ve her iki ülkenin liderleri de bu ilişkileri "Bir millet, iki devlet" sloganı ile nitelendirmişlerdir. Türkiye, Azerbaycan'a bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruma ve sahip olduğu tabii kaynakların sunduğu ekonomik potansiyeli etkin bir şekilde hayata geçirme konusunda sürekli olarak destek vermiştir. Bununla birlikte, birçok uluslararası ilişkiler uzmanı tarafından Haydar Aliyev zamanında daha kuvvetli olan ilişkilerin İlham Aliyev zamanında bir nebze de olsa zayıfladığı ifade edilmektedir. Buna sebep olarak İlham Aliyev'in Rusya'ya yakınlığı gösterilirken, son

dönemlerde Türkiye ile Ermenistan arasındaki resmi ilişkilerde bir normalleşme sürecine girilmesi, Azerbaycan'da bir tepki uyandırmış ve Dağlık Karabağ konusunda önemli bir avantajın yitirileceği endişelerini uyandırmıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerin halen oldukça kuvvetli bir seviyede olduğunu söylemek mümkündür.

Ticari ve Ekonomik Nitelikli Anlaşmalar

- Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması (01.11.1992 - Ankara)
- Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması (09.02.1994 -Ankara)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması (09.02.1995 - Ankara)
- Hükümetlerarası Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı Protokolleri:
  - KEK I. Dönem(26.02.1997, Ankara)
  - KEK II. Dönem (30.03.2001, Bakü)
  - KEK III. Dönem (14.04.2005, Ankara)
  - KEK IV. Dönem (28.07.2006, Bakü)
  - KEK V. Dönem (11.04.2008, Ankara)
  - KEK VI. Dönem (22.01.2011, Bakü)

Hazar'a Kıyıdaş Ülkeler ile İlişkiler

Azerbaycan'ın Hazar Denizi kıyısındaki ülkelerle olan ilişkileri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Bu bölgede Azerbaycan'ın en yakın ilişkiler içerisinde olduğu ülkenin Kazakistan olduğu söylenebilir. Bu iki ülke gerek Hazar Denizi'nin paylaşımı, genel olarak ticari ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi konusunda benzer görüşlere sahiptir. Kazakistan hâlihazırda çıkartmakta olduğu petrolün bir kısmını gemilerle Bakü'ye aktarmakta ve buradan söz konusu petrol Bakü-Tiflis-Ceyhan ve Bakü-Supsa hatlarına verilmektedir. Ekim 2009'da Kazakistan'ın Kazmunaigaz firması ile SOCAR arasında Kaşagan yataklarından çıkartılan Kazak petrollerinin 2012 yılından itibaren Azerbaycan boru hatları üzerinden ihraç edilmesine yönelik bir anlaşma imzalanmıştır.

Azerbaycan'ın Türkmenistan ile olan ilişkileri, Türkmenistan'da Saparmurat Niyazov'un cumhurbaşkanlığı döneminde her iki ülkenin Hazar Denizi üzerindeki iddialarının çakışması nedeniyle son derece zayıf bir düzeyde seyretmiştir. Ancak bu durum Niyazov'un ölümünden sonra Gurbanguli Berdimuhamedov'un cumhurbaşkanı olması ile değişmeye başlamıştır. 2008 yılının Mayıs ayında Azerbaycan ve Türkmenistan arasında 12 yıldan sonra ilk kez cumhurbaşkanları seviyesinde bir zirve

düzenlenmiş ve yedi yıldan sonra ilk kez Türkmenistan, Bakü'ye bir büyükelçi göndermiştir. Ne var ki, Temmuz 2009'da Türkmenistan'ın Hazar Denizi'nin paylaşımı ile ilgili olarak uluslararası tahkime gideceğini açıklaması yeniden bir gerginliğe yol açmıştır. Uzmanlara göre Türkmenistan ile Azerbaycan arasında anlaşmaya varılamaması, Nabucco hattının verimini olumsuz yönde etkileyecek ve dolayısıyla Rusya'ya avantaj sağlayacaktır.

Azerbaycan'ın İran ile olan ilişkilerini tanımlayan başlıca unsurlar, İran'daki etnik Azeri nüfusu, Bakü'nün ABD ile olan yakın ilişkileri, İran'ın Ermenistan'a vermekte olduğu destek ve ülkelerin Hazar Denizi'ndeki enerji kaynaklarının paylaşımı konusundaki farklı görüşleridir. Hazar Denizi konusunda Azerbaycan, Hazar Denizi'nin her ülkenin sahip olduğu kıyı şeridine doğru orantılı olarak paylaşılması gerektiğini savunurken İran buna karşı çıkmakta ve denize sahili olan 5 ülke arasında yüzde 20'şerlik eşit bir paylaşım olması gerektiğini ileri sürmektedir. Diğer yandan, ABD'nin İran'a karşı olarak Azerbaycan'da asker konuşlandırmayı talep etmesi durumunda Azerbaycan ile İran arasındaki ilişkilerin sıkıntıya gireceği düşünülmekteyse de bu olasılık en azından şu anda düşük gözükmemektedir. Mayıs 2005'te Azerbaycan ile İran arasında imzalanan saldırmazlık anlaşmasında taraflar, üçüncü tarafların kendi topraklarını bir diğerine karşı üs olarak kullanmalarına izin vermeyeceklerini taahhüt etmişlerdir. Belirli konulardaki farklı görüşlerine ve aralarında tam anlamıyla güven olmamasına rağmen, Azerbaycan ile İran'ın ortak ekonomik faydalar doğrultusunda işbirliklerini artırdıkları görülmektedir.

Dağlık Karabağ Sorunu

Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ bölgesinden kaynaklanan sorun, ülkenin dış ilişkilerini bütünüyle etkilemektedir. Azerbaycan sınırları içerisinde kalan ancak nüfusunun çoğunluğu etnik olarak Ermeni olan Dağlık Karabağ, 1991 yılında Ermenistan'ın desteğiyle bağımsızlığını ilan etmiş, ancak hiçbir ülke tarafından tanınmadığı gibi Ermenistan ile Azerbaycan arasında bir savaşa neden olmuş ve 1994 yılındaki ateşkese kadar bu savaş 35 bin kişinin hayatına mal olmuştur. Her iki tarafın da Dağlık Karabağ üzerinde hak iddia etmesi nedeniyle bir çözüme ulaşılamamakta, ancak bununla birlikte son dönemlerde taraflar arasında ciddi boyutlarda sıcak çatışma yaşanmamaktadır. Önümüzdeki dönemde de üçüncü tarafların arabuluculuğuyla sürdürülen müzakerelerin devam etmesi beklenmektedir.

Yakın Gelecekte Beklentiler

Mevcut uluslararası konjonktür, Azerbaycan'ın dengeli dış politikasının sürdürülebilirliğini tehdit eder niteliktedir. Ağustos 2008'de Rusya ile Gürcistan arasında yaşanan çatışmalar, Türkiye ile Ermenistan arasındaki yakınlaşma ve Batı'nın Azerbaycan'ın sahip olduğu enerji kaynaklarına olan ve giderek artan ilgisi, Azerbaycan'ın dış ilişkilerinde dengeyi korumasını zorlaştıran unsurlardır. Bugüne kadar Azerbaycan hükümeti, Batı ile güçlü enerji ve güvenlik bağları sürdürülürken Rusya ile de askeri ve ekonomik ilişkilerin sıkı tutulmasını öngören temkinli bir diplomasiyi tercih etmişlerdir. Ancak artık bir yandan Batı'nın yeni enerji projeleri için baskısı artmakta, diğer yandan da Rusya kendi çıkarları doğrultusunda Azerbaycan'a bu teklifleri reddetmesi için baskı uygulamaktadır.

Türkiye ile Ermenistan arasında ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik bir sürece girilmesi Türkiye ile Azerbaycan arasında bir soğukluk yaratmıştır. Bununla birlikte başta Başbakan Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere Türk yetkililer Dağlık Karabağ sorununda çözüm olmadan Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerde normalleşme olmayacağını taahhüt etmektedirler. Türkiye'nin Ermenistan konusunda ABD ve Avrupa Birliği'nin

baskısı altında olduğu bir dönemde bu konu Türkiye ile Azerbaycan arasında bir sıkıntı yaratmaya devam edecektir.

Rusya, Azerbaycan doğalgazının tamamını satın almak istemekte ve Azerbaycan hükümeti de giderek bu öneriye daha sıcak bakmaktadır. Böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde AB destekli Nabucco projesi ticari açıdan anlamsız bir hale gelecektir. Azerbaycan'ın Rusya ile enerji konusunda işbirliğini sıkı bir şekilde devam ettirmesi ve bunun karşılığında Dağlık Karabağ konusunda Rusya'nın daha fazla desteğini talep etmesi muhtemeldir. İki ülke arasında Haziran 2009'da imzalanmış olan doğalgaz anlaşması da bu yönde hareket edildiğine dair bir somut bir işarettir.

Temel Ekonomik Yapı

Azerbaycan'ın ekonomik büyümesine en büyük katkı petrol ve doğal gaz ihracatıyla sağlanmaktadır. Bunun yanında, bankacılık, inşaat ve emlak sektörleri Azerbaycan ekonomisinin büyümesine önemli katkılar sağlayan sektörleri oluştururlar. Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Novorossiysk ve Bakü-Supsa hatları ise Azerbaycan'ın petrol ve gaz ihracatını canlandırması açısından önemlidir. Ayrıca Güney Gaz Koridoru, yakın gelecekte Azerbaycan için bir diğer ekonomik kapı olacaktır (CIA). 2011 yılı sonu itibarıyla Azerbaycan'da 1 milyon ton petrol rezervi olduğu saptanmıştır. Petrol üretimi ise günlük 45,6 milyon tondur. Petrolün tüketimi ise 2011 itibarıyla 3,6 milyon tondur. Doğalgaz rezervi ise 2011 yılında 1,3 trilyon metreküptür. Doğalgaz üretimi yine 2011 yılında 13,3 milyon tondur, tüketim ise 7,3 milyon tondur. Ülkedeki hidroelektrik kapasitesi 2011 yılında 0,6 milyon ton olmuştur (BP).

Petrol sektöründe faaliyet gösteren kamu şirketlerinin yanı sıra özel şirketler de başarılı olmuştur. Petrol sektöründeki faaliyetler sayesinde inşaat ve haberleşme gibi alt sektörlerin ekonomiye katkısı yüksek olmuştur.

Yeniliklere hızla adapte olan Azerbaycan, SSCB'nin dağılması ile uzmanlaşma ve işbölümüne dayalı ekonomik yapılanmanın sona ermesine, Ermenistan savaşı ve Çeçenistan sorunu nedeniyle, ülke sanayisi için gereken ara mallarının ithalat yollarının kapanmasına rağmen bütün bu darboğazları aşmayı başarmıştır. Bütün bu darboğazların aşılmasında petrol rezervleri önemli bir rol oynamış, yıllardır petrole yatırım yapan Azerbaycan 2005 yılından itibaren milli gelire yansıtacak petrol gelirleri ile yeni bir döneme girmiştir (T.C. Ekonomi Bakanlığı).

SSCB döneminin sona ermesi ile birlikte, ülkenin GSYİH yapısı da değişmiştir. Bağımsızlığın gerçekleştiği yıl olan 1991 yılında sanayi sektörünün GSYİH'ya katkısı %23,6 iken, 2003 yılında bu oran %37,8'e yükselmiştir. Ticaret, inşaat, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinin de GSYİH'daki payı bağımsızlık sonrasında yükselmiştir. Sanayi sektörünün GSYİH'daki payı artarken, tarım sektörünün payında da düşüş gözlemlenmiştir.

Azerbaycan ekonomisinde 1996 yılından itibaren başlayan büyüme 2012 yılında da sürmüştür. Sadece 2009 yılında görülen belli orandaki bir düşüş sonrasında 2010 yılında yeniden büyüme süreci başlamıştır. GSYİH 2010 yılında %5,0, 2011 yılında % 0,1, 2012 yılı Ocak – Kasım döneminde ise %2,2 oranında artmıştır.

Ülkenin milli geliri 57,7 milyar \$'a yükselmiştir. GSYİH'nin sektörel pay dağılımı; petrol sanayi % 51,7, petrol dışı sanayi %2,2, tarım, orman ve balıkçılık % 5,5, İnşaat sektörü %8,3, hizmet sektörü %26,3 üretim ve ithalattan alınan net vergiler % 6 olmuştur. Kişi başına düşen milli hasıla artarak 7003,4 \$'a yükselmiştir. Yine bu dönemde bir işçinin ortalama aylık ücreti % 10,47 artarak 465,0 \$'a yükselmiş, yıllık enflasyon oranı ise % 7,4 olmuştur. Kişi başına düşen milli hasıla ise satın alma gücü paritesine göre 10.202 \$'a yükselmiştir.

2011 yılı itibariyle ülke ekonomisine toplam 9.950,3 milyon Manat kredi sağlanmıştır. Kısa vadeli kredilerin payı %30,7, uzun vadeli kredilerin payı %69,3'dur. 2011 yılı sonu itibariyle dış borçların toplamı 3.7 milyar \$ düzeyindedir.

Azerbaycan ekonomisi, devletin halen ciddi bir ağırlığa sahip olduğu, planlı ekonomiden pazar ekonomisine geçiş sürecinde olan bir yapıya sahiptir. Ülkenin ekonomik açıdan en büyük zenginlikleri, sahip olduğu büyük petrol ve doğalgaz yatakları, tarıma elverişli toprakları ve SSCB döneminden miras kalan büyük sanayi tesisleri ile sanayi altyapısıdır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra ciddi bir küçülme yaşamış olan Azerbaycan ekonomisine Ermenistan ile çıkan savaş ağır bir darbe vurmuştur. Bağımsızlığın ilan edildiği 1991 yılından 1995 yılına kadar olan sürede yüzde 60'lık bir küçülme yaşayan Azerbaycan ekonomisinde Sovyetler Birliği dönemindeki pazarlarını ve devlet teşviklerini kaybetmiş olan plastik, kimyasallar ve imalat gibi birçok sektör yok olma seviyesine gelmiştir. Diğer yandan tarım sektörünün ülke ekonomisindeki ağırlığı hızlı bir düşüş eğilimine girmiştir.

İlerleyen yıllarda ise enerji sektöründeki büyüme sayesinde Azerbaycan ekonomisi yükselişe geçmiştir. Halen petrol ve doğalgaz sektörleri ülkedeki ekonomik büyümenin motoru olduğu gibi, yabancı sermayenin büyük bir kısmı bu sektörlerle gelmekte, ihracatın yüzde 90'ını bu sektörler gerçekleştirmekte, kamu gelirlerinin büyük bir kısmı bu sektörlerden kaynaklanmakta ve döviz rezervlerindeki artış da yine bu sektörler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Son yıllarda küresel piyasalarda petrol ve doğalgaz piyasalarında fiyatların yükselmiş olması Azerbaycan'a büyük fayda sağlamıştır. Ancak madalyonun öbür yüzüne bakıldığında tek bir sektöre aşırı derecede bağımlı olmanın Azerbaycan ekonomisini küresel piyasalardaki fiyat dalgalanmalarına karşı kırılgan hale getirdiği görülmektedir. Bu duruma karşı bir önlem olarak Azerbaycan hükümeti enerji dışındaki sektörlerin geliştirilmesine ve ekonomik yapının çeşitlendirilmesine öncelik vermektedir.

Petrol üretiminin devlet kontrolünde olması, ekonomide kamu payının oldukça büyük olduğu anlamına gelmektedir. Petrol gelirleri doğrudan ya da Azerbaycan Devlet Petrol Fonu aracılığıyla devlete aktarılmakta ve burada biriken fonlar, kamu çalışanlarının maaşlarının ödenmesi, savunma harcamaları, sosyal güvenlik ödemeleri, özel sektörle yapılan sözleşmeler ve kamu yatırım projeleri için kullanılmaktadır. Son dönemlerde Azerbaycan'ın mali politikaları tamamıyla petrol sektöründeki büyüme ile desteklenmiştir ve bu çerçevede altyapının geliştirilmesi, kamu maaşlarının ve sosyal güvenlik ödemelerinin artırılması, sağlık ve eğitim alanlarına yatırım yapılması gibi hedefler doğrultusunda daha fazla kaynak ayrılmaktadır.

Bununla birlikte petrol gelirlerinden kaynaklanan büyüme, beraberinde bir takım riskleri de getirmektedir. Örneğin, ülkeye büyük miktarda döviz girişi nedeniyle pazar arzında bir artış ve güçlü bir kredi büyümesi söz konusu olmuş; bu durum 2008 yılına kadar Azerbaycan'ın enflasyonist baskılar altında kalmasına yol açmıştır. Bununla birlikte reel efektif döviz kurları üzerinde yukarıya doğru bir baskı oluşmakta olup bu durum petrol dışı sektörlerin küresel anlamda rekabet güçlerine sekte vurmakta ve bu nedenle ekonominin petrol sektörüne olan bağımlılığının kırılması güçleşmektedir. Petrol fiyatlarında ciddi anlamda düşüşler olması durumunda ise

Azerbaycan, kamu harcamalarını karşılayamama tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır ve böyle bir durumda sosyal rahatsızlıkların da ortaya çıkması muhtemeldir. Kısacası, Azerbaycan ekonomisinin kısa ve orta vadedeki seyri, büyük ölçüde küresel piyasalardaki petrol fiyatlarının hareketlerine bağlıdır.

Ekonomik Performans

Temel Ekonomik Göstergeler

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
GSYİH (milyar USD)	20,3	29,3	46,3	43,1	51,8	63,4	68,7**
Büyüme (%)	34,5	25,0	10,8	9,3	5,0	0,1	2,2
Enflasyon (yıllık ortalama, %)	8,6	16,7	20,8	1,5	5,7	7,9	*
İşsizlik (%)	1,35	1,19	1,3	6,0	0,9	5,4	*
Kişi Başına Milli Gelir (bin USD)	2,38	3,48	5,41	4,88	5,80	7,00	7,49
İhracat (milyar USD)	6,4	6,1	47,8	14,8	26,6	26,6	39,5 **
İthalat (milyar USD)	5,3	5,7	7,2	6,1	6,6	9,8	10,8 **

Kaynak: Azerbaycan İstatistik Komitesi (AZSTAT), BDT İstatistik Komitesi,

** 2012 yılı Ocak – Kasım dönemi

* Henüz açıklanmamıştır.

Büyüme

Azerbaycan ekonomisi son dönemlerde dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinin başında gelmiş ve 2005 ile 2009 arasında ortalama yüzde 21'lik bir GSYİH büyümesi oranına ulaşmıştır. Bu büyüme, yüksek derecede yatırım alan ve ihracatta hem hacim hem de birim fiyat olarak artışlar kaydeden enerji sektöründen kaynaklanmaktadır. Son yıllarda ise küresel krizin emtia piyasalarına olan olumsuz etkisi ve buna paralel olarak petrol ve doğalgaz fiyatlarındaki düşüş nedeniyle Azerbaycan'ın büyüme hızı yavaşlamış, 2008 yılında yüzde 10,8, 2009 yılında ise yüzde 9,3'lük bir büyüme söz konusu olmuştur. Bu dönemde Azerbaycan'ın Rusya ile Gürcistan arasındaki gerginlikten de olumsuz yönde etkilendiğini söylemek mümkündür.

Önümüzdeki dönemde Azerbaycan ekonomisinin küresel krizin etkilerinden kurtulabilmesi için öncelikle talebin tekrar toparlanması gerekmektedir, ancak ekonomistlere göre bu alanda bazı zorluklar bulunmaktadır. İç talebe bakıldığında özel sektörde düşen gelirler ve banka kredilerinin azalması nedeniyle özel tüketimin zayıfladığı

görülmektedir. Sabit yatırımın GSYİH içerisindeki payının yatırımcıların ve sermaye sağlayıcıların riskten kaçınmaları nedeniyle azalması muhtemeldir. Emtia fiyatlarının düşmeye devam etmesi, enerji projelerinin getiri beklentisi oranlarını aşağıya çekecek ve bu durum da sabit yatırımlar üzerinde olumsuz bir etki yaratacaktır. Petrol fiyatları 2008 yılı sonunda gördüğü varil başına 33 dolarlık en düşük seviyesinden sonra yükselmeye başlamışsa da halen Temmuz 2008'deki 147 dolarlık fiyattan uzaktır.

2012 yılında GSYH'nin sektörel dağılımı aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir:

Tarım - %8,8

Sanayi - %62,8

Diğer - %28,4

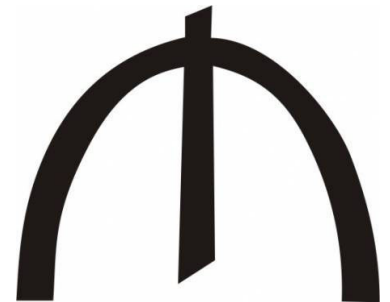
Enflasyon

Azerbaycan'da son dönemlerde hızla büyümekte olan enerji sektörüne gelen doğrudan yabancı yatırımlar ve dolayısıyla ülkeye yüksek miktarlarda para girişi, 2004 yılından itibaren enflasyonist bir baskı oluşturmuş ve 2005 yılından başlayarak, Azerbaycan Merkez Bankası faiz oranlarını yükseltmek zorunda kalmıştır. Söz konusu yılda yüzde 9,6, 2006'da ise yüzde 8,3 olarak gerçekleşen TÜFE artışı 2007 yılında yüzde 16,7'ye, 2008'de ise yüzde 20,8'e çıkmıştır. Bu artışın gerek iç gerekse de dış ekonomik gelişmelerden kaynaklanan bazı nedenleri vardır. Dış gelişmelerin başında petrol ve gıda fiyatlarında küresel çapta yaşanan artışlar gelmektedir. Söz konusu artışlar dünya ekonomisinde enflasyonist baskılar oluşturmuş ve Azerbaycan da doğal olarak bundan etkilenmiştir. Diğer taraftan, içeride mal ve hizmet fiyatlarına yapılan zamlar, kamu harcamalarındaki artışlar ve petrol ihracatı karşılığında ülkeye giren büyük miktardaki para enflasyonist eğilimlerin artmasına neden olmuştur.

2009 yılından itibaren ise enflasyon büyük ölçüde hız kesmiştir. Bu dönemde iç talebin azalması, parasal genişlemenin hız kesmesi ve emtia ile gıda fiyatlarında geniş çaplı düşüşler gerçekleşmesi nedeniyle enflasyon oranı yıllık yüzde 1,5'e kadar inmiştir. 2010 yılında ise gerek iç talepte gerekse parasal genişlemede bir canlanma görülmektedir. Bahsi geçen gerekçeler sonucunda 2010 yılında enflasyon 5,7 olarak ölçülmüştür. 2011 yılında Azerbaycan'da enflasyon 5,6 olarak gerçekleşirken IMF, 2012 yılı için Azerbaycan'da beklenen enflasyon miktarı 7,8 olarak açıklamıştır.

Döviz Kuru

2006 ile 2008 yılları arasında Azerbaycan Merkez Bankası, sürünen kur (*crawling peg*) sistemini uygulamış, bu çerçevede Manat'ın değeri periyodik olarak, önceden açıklanan sabit bir oranda, ya da önceden belirlenmiş bazı göstergelerdeki gelişime göre ayarlanmıştır. Mart 2008'de ise bu sistem terk edilerek, Manat'ın Euro ve Amerikan dolarından oluşan bir sepete bağlandığı bir sisteme geçilmiş ve bu yeni sistemle kurda istikrar sağlanması, dışarıdan ithal edilen enflasyonun düşürülmesi ve daha esnek yeni bir sisteme geçiş için zemin hazırlanması amaçlanmıştır. Bu değişikliğe rağmen aynı yıl içerisinde geçici olarak yeniden Amerikan dolarına bağlı olarak sabit kura dönüldüğü açıklanmış ve bunun sebebinin de iki farklı dövizden oluşan sepetin USD-EUR paritesindeki dalgalanmalar yüzünden fazla bir değer kaybına yol açabilecek olması gösterilmiştir. 2008 yılında 1 dolara 0.822 Manat, 2009'da ise 1 dolara 0.804

Manat ortalamasına ulaşan döviz kurlarında büyük ölçüde istikrar sağlandığı görülmektedir. 2010 yılında ise 1 dolara 0.803 Manat seviyesi civarında işlem görmüştür. 2011 yılının ilk çeyreğinde 1 dolar 0.797 – 0.791 Manat aralığında bir seyir izlerken 2012 Mart'ta 1 dolar 0,785 Manat'a karşılık gelmiştir.

Ödemeler Dengesi

Azerbaycan'ın ödemeler dengesi ile ilgili en dikkat çekici özellik, ülkenin 2005 yılına kadar cari açık veriyorken, ilerleyen yıllarda petrol ve doğalgaz ihracatından elde edilen gelirler sayesinde cari fazla vermeye başlamış olmasıdır. 2008 yılında ihracat bir önceki yıla göre yüzde 43.8 oranında artarak 30.6 milyar dolar seviyesine gelmiş, ithalat da artsa da bu artış ihracat kadar yüksek hacimli olmamış ve bahsi geçen yılda Azerbaycan 16.5 milyar dolarlık bir cari fazla kaydetmiştir. 2009'dan itibaren ise küresel kriz nedeniyle ihracatta bir düşüş ve buna bağlı olarak cari fazlada azalma söz konusudur. 2009 yılında 2.1 milyar dolar olarak gerçekleşmiş olan cari fazlanın 2010 yılında tekrar artmaya başlayarak 4.2 milyar dolar seviyesine yükselmesi öngörülmüşken 2011 yılında 31,8 milyar dolarlık ihracat ve 12,4 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirilmiş olup, cari fazla 20,50 milyar dolar olarak kaydedilmiştir ve bu miktar GSYİH'nin yaklaşık yüzde 30'una tekabül etmektedir.

Döviz Rezervleri

Enerji sektöründeki ihracat artışı, Azerbaycan'ın döviz rezervlerini olumlu yönde etkilemektedir ve rezerv artışı 2006 yılından sonra ciddi bir şekilde ivme kazanmıştır. 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 51.4 oranında artarak 6.5 milyar dolar seviyesine ulaşan döviz rezervleri, petrol ihracatının hız kesmesiyle birlikte 2009 yılında düşüşe geçmiş ve bahsi geçen yılı yüzde 15.7'lik bir azalmayla 5.18 milyar dolar seviyesinde kapatmıştır. Bununla birlikte Merkez Bankası'nın tuttuğu döviz rezervlerine ek olarak Devlet Petrol Fonu'nda birikmiş 14.2 milyar dolarlık bir kaynak olması, Azerbaycan'ın likidite sorunu yaşamamasını sağlamaktadır.1 Ocak 2011 tarihi itibarıyla Azerbaycan'ın döviz rezervleri 29,1 milyar dolar olmuştur, bu veride Merkez Bankası'nın payı 6,4 milyar dolardır ve Azerbaycan Devlet Petrol Fonu'nun rezervleri 22,7 milyar dolardır. Halen Azerbaycan'ın döviz rezervleri ile Devlet Petrol Fonu'ndaki kaynaklarının toplamı, ülkenin 24 aylık mal ve hizmet ithalatını karşılayabilecek seviyede olduğu belirtilmektedir.

Dış Borçlar

Azerbaycan hükümeti, büyümeyi dış borçlanma yerine doğrudan yabancı sermaye yoluyla finanse etmeyi tercih etmektedir ve bu durum, toplam kamu borç yükünün kontrol altında tutulmasını sağlamaktadır. Genel olarak ülkenin toplam dış borcunun GSYİH oranı her yıl bir düşüş kaydetmekteyse de, kamu sektörü borcunun özel sektör borcuna göre çok daha az olduğu gözlemlenmektedir. 2007'de 2.9 milyar dolar, 2008'de 2.6 milyar dolar olan Azerbaycan'ın toplam dış borcu, 2009 sonu itibarıyla 2.4 milyar dolar seviyesine inmiştir. 2010 yılı içinse EIU tahminlerine göre Azerbaycan'ın dış borcu 3.3 milyar dolar hesaplanmıştır. CIA The World Factbook'un 2011 tahminlerine göre Azerbaycan'ın dış borcu 3,886 milyar dolar tutarındadır. Bu seviyede bir borç, küresel standartlara göre oldukça düşük sayılabilir ve bu nedenle Azerbaycan'ın borçlarını ödeyememe riski yok denebilecek kadar azdır.

Özelleştirme

Azerbaycan'da devlete ait küçük ve orta ölçekli işletmelerin tamamına yakını özelleştirilmiş olup halen Azerbaycan ekonomisinde özel sektörün payı yüzde 82 seviyesindedir. 1995-98 yılları arasındaki sürdürülen

Birinci Kademe Özelleştirme Programı kapsamında 39 bin işletme ve 1.3 milyon hektarlık arazi özelleştirilmiştir. 2000 yılında başlatılan İkinci Kademe Özelleştirme Programı'nda ise ekonominin stratejik olarak nitelendirilen alanlarında yer alan orta ve büyük ölçekli işletmeler hedef alınmış ve bu kapsamda taşımacılık, telekomünikasyon inşaat, kimyasallar ve ağır sanayi sektörleri ön planda yer almıştır. Ne var ki, özellikle büyük ölçekli işletmelerin özelleştirilmesinde beklenen verimin alınabildiğini söylemek mümkün değildir. Özelleştirmeye tabi işletmelerin yeniden yapılandırılması yavaş ilerlemekte ve bu işletmelerin mevcut borçları sorun oluşturmaktadır. 1995'ten bu yana özelleştirmeden 447 milyon Manat'lık gelir sağlamış olan Azerbaycan'ın 2009 yılı geliri 58.6 milyon dolar olarak gerçekleşmiş olup bu miktar bir önceki yıla göre yüzde 46.2 oranında azdır.

Dış Ticaret

Azerbaycan'ın ihracatında enerji kaynaklarının büyük bir ağırlığı vardır. 2009 yılında 14.7 milyar doları ihracat, 4.9 milyar doları ithalat olmak üzere toplam 19.6 milyar dolarlık dış ticaret gerçekleştirmiş olan Azerbaycan'ın ihracatının yüzde 91.7'sini petrol ve petrol ürünleri oluşturmuştur. 2010 yılında ise petrol ve gaz ürünleri toplam ihracatın yaklaşık %95'ine denk gelmiştir (EUI, 2011:14). Diğer ihracat kalemlerinin başında ise metaller, ulaştırma araçları, kimyasallar ve gıda ürünleri gelmektedir. Önümüzdeki dönemlerde Şahdeniz yataklarındaki üretimin artmasıyla doğalgaz ihracatının da hız kazanması beklenmektedir.

Azerbaycan'ın ihracatıyla ilgili önemli bir husus, 2008 yılına kadar hızla artmış olan ihracatın, bu seneden itibaren küresel piyasalardaki olumsuz gelişmeler ve düşen petrol fiyatları nedeniyle inişe geçmiş olmasıdır. 2008 yılında 47,8 milyar dolar olan ihracat, 2009 yılında 14,8 milyar dolar seviyesine gerilemiş ve 2010 yılında tekrar bir yükselme trendine girerek 26,6 milyar dolar seviyesinde gerçekleşmiştir. 2012 yılında ise ihracat 39,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 2009'da ihracatta görülen gerilemeye paralel şekilde aynı yıl ithalat miktarında da bir gerileme görülmüş ve 2008'de 7,2 milyar dolar seviyesindeki ithalat, 2009'da 6,1 milyar dolar seviyesine gerilemiş ve 2010 yılında 6,6 milyar dolar olarak tespit edilmiştir. 2012 yılı dönemi içerisinde gerçekleşen ithalat miktarı 10,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Azerbaycan'ın ihracata petrol ve petrol ürünlerine bağımlılığı, fiyatlardaki dalgalanmalara karşı yüksek derecede bir kırılganlık ve risk yaratmaktadır. Bu nedenle hükümet petrol dışı alanların da geliştirilmesine ve ihracat kapasitelerinin artırılmasına öncelik vermektedir. Cumhurbaşkanı Aliyev tarafından 14 Mayıs 2010 tarihinde imzalanarak yürürlüğe giren "İthalat ve İhracat Operasyonlarını Düzenleyen Kuralların Geliştirilmesine

Yönelik Ek Önlemler" kararname ile ithalat ve ihracat prosedürlerinin daha etkin bir hale getirilmesi, girişimciliğin desteklenmesi, bölgelerin sosyo-ekonomik kalkınmasına hız kazandırılarak ihracat kapasitelerinin artırılması ve petrol dışı sektörlerde üretimin ve ihracatın artırılması hedeflenmiştir. İlgili makamların açıklamalarına göre bahsi geçen petrol dışı sektörlerin başında tarım, turizm, hafif sanayi, gıda sanayi ve makine inşaat sektörleri gelmektedir.

Azerbaycan, bağımsızlığını kazandığı günden bu yana dış ticaretini Batı'ya açma politikası izlemiştir. Bu politikanın sonuçları 2000'li yıllarla beraber alınmaya başlanmış ve 2008 yılı itibariyle İtalya, Azerbaycan'ın en fazla ihracat yaptığı ülke olmuştur. Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet

İstatistik Komitesi (AZSTAT) verilerine göre 2010 yılında Azerbaycan'ın en çok ihrac pazarını İtalya yüzde 33 ile İtalya oluşturdu. Bu ülkeyi Fransa ve İsrail (yüzde 8), ABD (yüzde 7), Ukrayna (yüzde 4) ile takip etti.

Azerbaycan'ın ithalatı ise ihracatına nazaran daha fazla bir çeşitlilik arz etmektedir. 2008 yılında ithalatın yüzde 30'unu makine ve elektrikli teçhizat oluşturmuş olup bunların tamamı petrol sektöründe kullanılmak üzere ithal edilen ürünlerdir. Bu kalemden sonra sırasıyla yüzde 17'lik bir payla ulaştırma araçları, yüzde 11 ile metaller ve yüzde 7 ile gıda ürünleri gelmektedir. AZSTAT'ın verilerine göre 2010 yılında Azerbaycan'ın en fazla ithalat yaptığı ülke yüzde 17 ile Rusya Federasyonu olmuştur. Rusya'yı yüzde 11,7 ile Türkiye, yüzde 9 ile Almanya ve Çin, yüzde 7 ile Ukrayna takip etmiştir.

2011 Azerbaycan Dış Ticaret Verileri (bin USD)

ÜLKE	İHRACAT	İTHALAT	DIŞ TİCARET DENGESİ
İtalya	9.340.999,1	254.566,4	9.086.432,7
Fransa	4.036.652,6	608.856,9	3.427.795,7
ABD	1.804.637,7	630.492,2	1.174.145,5
İngiltere	15.871,7	485.722,8	-469.851,1
Rusya Federasyonu	1.187.357,1	1.641.094,8	-453.737,7
Türkiye	455.761,0	1.666,8	454.094,2
Ukrayna	909.325,7	557.770,3	351.555,4
Japonya	439,8	174.883,9	-174.444,1
Almanya	523.363,9	845.291,0	-321.927,1
Endonezya	913.152,7	13.188,7	-1.640.302,8
BDT Ülkeleri	2.924.444,4	2.553.455,5	370.988,9
BDT Üyesi Olmayan Ülkeler	23.646.453,9	7.202.513,1	16.443.940,8
Toplam	26.570.898,3	9.755.968,7	16.814.929,6

Kaynak: AZSTAT

Türkiye ile Ticaret

Azerbaycan, T.C. Ekonomi Bakanı Zafer Çağlayan'ın uygun görüşü ve Müsteşarlık Makamı'nın onayı ile 2012-2013 döneminde "Türkiye Adına Öncelikli Ülkeler"den birisi olarak belirlenmiştir.

Türkiye'nin Azerbaycan'a olan ihracatında makineler ve mekanik cihazlar ve yedek parçaları, demir ve çelikten eşyalar, elektrikli makina ve cihazlar ve yedek parçaları, mobilya, otomotiv, optik alet ve cihazlar, motorlu kara taşıtları ve yedek parçaları, mineral yakıtlar, petrol ve türevleri gibi ürünler önemli paya sahiptirler. Bunun yanı sıra Türkiye'nin tuz, kükürt, taş, alçı ve çimento, kağıt, karton ve mamulleri, sabun ve müstahzarları, sebze ve meyveler gibi birçok diğer ürünlerde ihracat potansiyeli bulunmaktadır.

Diğer taraftan, son dönemde önem verilmeye başlanan sağlık hizmetleri alanındaki yatırımlara bağlı olarak hastane ekipmanları ve tıbbi ekipmanlar ile çevre sağlığı konusunda danışmanlık ve müteahhitlik alanında imkanların olduğu değerlendirilmektedir.

Ekonomik ve ticari ilişkiler kapsamında her iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi genişlemektedir. Ayrıca firmalarımızın Azerbaycan'da doğrudan yatırımları da kayda değer seviyelere ulaşmıştır. Azerbaycan ekonomisinde aktif olarak yer alan Türk müteşebbisleri, telekomünikasyon, bankacılık ve sigortacılık, finansal kiralama, inşaat-taahhüt, basın-yayın, eğitim, sağlık, ulaştırma, otomotiv, tekstil-hazır giyim, petrol gibi hemen

her sahada faaliyet göstermektedirler. Bu faaliyetlerin bir kısmı ferdi girişim, bir kısmı küçük ve orta ölçekli işletmeler şeklinde başlamış ve bunlardan bazıları, başarılı çalışmaları neticesinde, özel sektörde Azerbaycan'ın öncü kuruluşları haline gelmişlerdir. Türkiye'nin Azerbaycan'da toplam 3,6 milyar dolar tutarında yatırım yaptığı kayıtlarda yer almaktadır. Bu yatırımın önemli bir kısmı Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından gerçekleştirilmiştir. 18.10.1991 - 31.12.2011 yılları arasında T.C. vatandaşlarının sahip veya ortak olduğu değişik statülerde toplam 3.707 Türk şirketi kurulmuştur.

Azerbaycan'da mevcut olan iki Türk işveren kuruluşlarından TÜSİAB'ın (Türkiye Sanayici ve İşadamları Beynelhalk Cemiyeti) 253, ATİB'in (Azerbaycan – Türkiye İşadamları Birliği) ise 83 faal üyesi vardır (Ekonomi Bakanlığı).

Türkiye ile Azerbaycan arasındaki ticarete Türkiye açısından bir ticaret fazlası söz konusudur ve bu fazla, 2000 yılından beri düzenli olarak artmaktadır. Bununla birlikte, 2008 yılında Türkiye'nin gerek bu ülkeye ihracatının gerekse bu ülkeden ithalatının kayda değer bir şekilde ivme kazandığı görülmektedir. İthalat tarafındaki artış, yeni boru hatlarının devreye girmesi ve Azerbaycan'dan ithal edilmekte olan petrol (ve genel olarak mineral yakıtlar) miktarının artmasından kaynaklanmaktadır. 2009 yılında ise küresel krizin olumsuz etkileri nedeniyle Türkiye'nin Azerbaycan'la hem ihracatı hem de ithalatı gerilemiş, ancak bu gerilime Türkiye'nin toplam ihracat ve ithalatındaki gerilemeden daha yavaş olduğu için aynı yıl Azerbaycan'ın Türkiye'nin toplam dış ticareti içerisindeki payı artmıştır.

2011 yılı ilk altı ay dönemi rakamlarına bakıldığında ise geçen yılın aynı dönemi ile kıyasla iki ülke arasındaki ticaret hacminin yaklaşık sekiz kat artış gösterdiği gözlemlenmektedir.

Yıllara Göre Türkiye ile Azerbaycan Arasındaki Ticaret (bin \$)

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2000	230 375	95 615	325 990	134 760
2001	225 214	78 075	303 289	147 139
2002	231 431	64 625	296 056	166 806
2003	315 488	122 607	438 038	192 288
2004	403 942	135 537	539 479	268 405
2005	528 076	272 256	800 332	255 820
2006	695 287	340 481	1 035 768	354 806
2007	1 047 668	329 647	1 377 315	718 021
2008	1 666 469	928 421	2 419 249	738 048
2009	1 400 446	752 780	2 153 226	647 666

2010	1 550 479	865 131	2 415 610	685 348
2011	2 064 944	262 077	2 327 021	1 802 867
2012	2 584 898	339 936	2 924 834	2 244 962

Kaynak:TÜİK

Yabancı Sermaye

Azerbaycan Cumhuriyeti Bölgelerinin 2009-2013 Yılları Arasında Sosyal-Ekonomik Kalkınması Devlet Programı'nın başlıca amacı ülkenin petrol dışı sektörün kalkınması, ekonominin çeşitlendirilmesi, dengeli ve dayanıklı bölgesel sosyal-ekonomik kalkınmanın sağlanması ve halkın refahının artırılmasıdır.

2008-2011 Devlet İnvestisiya (Yatırım) Siyaseti petrol dışı sektörün gelişiminin sağlanması için enerji, tarım, su kaynakları, ulaşım, eğitim, sağlık, ekoloji gibi sektörler yatırımın yapılmasını amaçlamaktadır.

Azerbaycan esas itibarıyla petrol ve doğal gazın üretim ve ticaretine bağlı bir ekonomik yapı arz etmesine rağmen, ülke yönetimi petrol dışı alanlarda yatırımların artırılarak, petrol dışı ekonominin GSYİH içerisindeki payını artırmayı hedeflemektedir. Tarım, hayvancılık, konservecilik, yol, su, enerji nakil hatları, kimya sanayi, sağlık hizmetleri ve çevre sağlığı öncelik yatırım alanları olarak değerlendirilmektedir.(T.C. Ekonomi Bakanlığı)

Azerbaycan, sahip olduğu zengin enerji kaynakları sayesinde eski Sovyet cumhuriyetleri arasında en fazla yabancı sermaye çeken ülkelerden birisi haline gelmiştir. Bu sermaye ülkeye çoğunlukla üretim paylaşım anlaşmaları (PSA) yoluyla gelmektedir. Bunların en önemlisi de başta BP olmak üzere yabancı petrol şirketlerinin oluşturduğu Azerbaycan Uluslararası Petrol Konsorsiyumu'dur (AIOC). Halen ülkenin üç büyük offshore yatağını (Azeri-Çıralı-Güneşli) işletmekte olan AIOC'un ortaklık yapısı, ülkeye giren yabancı sermayenin dağılımını da gösterir niteliktedir. AIOC'de İngiliz firmalarının yüzde 34, ABD firmalarının yüzde 25, Japonya'nın yüzde 14, Norveç'in yüzde 9 ve Türkiye'nin yüzde 7 payı vardır.

Doğrudan yabancı yatırımlar Azerbaycan'ın ekonomik canlanmasında anahtar rolü oynamıştır. Azerbaycan ülkedeki ekonomik sorunların aşılması ve istikrarın sağlanması neticesinde özellikle petrol çıkarma ve işleme sanayii bakımından yabancı yatırımlar açısından çok cazip bir pazar haline gelmiştir. Doğrudan yabancı yatırımların önemli kısmı ise petrol üretimi ve çıkarımı alanlarını kapsamaktadır.

Son yıllarda Azerbaycan'a gelen yabancı sermaye konusunda iki önemli husus dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi sermaye girişinin yavaşlamış olması, diğeri ise petrol dışı sektörlerin az da olsa yabancı sermaye çekmeye başlamış olmalarıdır. Azerbaycan Merkez Bankası verilerine göre 2009 yılında ülkeye giren yabancı sermaye miktarı bir önceki yıla göre yüzde 27.2 oranında azalarak 2.9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir ve aynı dönemde ülkedeki toplam doğrudan yabancı yatırım stoğu da yüzde 25.6 azalarak 5.63 milyar dolar seviyesine inmiştir. Bu azalmanın başlıca sebeplerinin petrol alanında yapılan yatırımların tamamlanma seviyesine gelmesi, petrol fiyatlarındaki dalgalanmalar nedeni ile petrol şirketlerinin karlarını eskisine oranla daha yüksek bir oranda yurtdışına aktarmaya başlamaları ve ayrıca Azerbaycan firmalarının yurtdışındaki yatırımlarını artırmaları olduğu ifade edilmektedir. Diğer yandan 2009 yılında petrol sektörüne gelen yatırım miktarı bir önceki yıla göre yüzde 23.8 azalmışken, petrol dışı sektörler gelen yatırım ise yüzde 17.1 oranında artmıştır. Önümüzdeki dönemde özellikle inşaat ve gıda sektörlerinin yabancı sermaye için önemli fırsatlar sunacağı düşünülmektedir.

Azerbaycan hükümeti, ekonomi politikalarındaki önceliğini küresel ekonomik krizin etkilerine karşı koyabilmek amacıyla talebin canlandırılmasını sağlamak olarak belirlemiştir. Bu amaç doğrultusunda 2008 yılının üçüncü çeyreğinden beri faiz oranlarında indirime gidilmektedir ve bankaların rezerv tutma yükümlülükleri de azaltılmaktadır. Bununla birlikte Azerbaycan Merkez Bankası finans sistemi üzerindeki denetimini artırmış ve bankacılık sektöründe risklerin kontrol altına alınması için önlemler almıştır. Enflasyonist baskıların azalması bu amaca yönelik para politikalarının uygulanmasını kolaylaştıracaktır. Diğer yandan mali politikalar alanında da hükümetin genişleme politikasını sürdürmesi beklenmektedir.

Azerbaycan'da bugüne değin petrol gelirlerindeki artış, hükümetin genişlemeci mali politikalar uygulamasını sağlamış ve bu çerçevede Devlet Petrol Fonu'ndan kaynak transferleri yapılmıştır. Ancak bir yandan da harcamalar artmaya devam etmiştir. Örneğin 2008 yılında toplam harcamalar, devlet memurlarının maaşları, sosyal güvenlik ödemeleri ve artan yatırımlar nedeniyle yüzde 80 oranında bir artış kaydetmiştir. Artan harcamalara rağmen, yüksek petrol fiyatları sayesinde bu harcamalar rahatlıkla karşılanabilmiş ve hatta bütçe fazlaları söz konusu olmuştur. Örneğin 2007 yılında GSYİH'nin yüzde 0.2'si oranında bir bütçe açığı varken, 2008 yılında yüzde 2.7'lik bir fazla gerçekleşmiştir.

2009 yılının ilk aylarından itibaren ise petrol fiyatlarının hızlı bir şekilde düşmesi, bütçe gelirlerinin azalmasına yol açmıştır. Sonuç olarak 2009 yılında GSYİH'nin yüzde 0.5'i oranında bir bütçe açığı söz konusu olmuş, ancak hükümet kontrol edilebilir bir seviyede olan bu açığa genişlemeci mali politikalara devam edebilmiştir.

Para politikalarına bakıldığında ise Merkez Bankası'nın temel amacının fiyat istikrarını korumak olduğu görülmektedir. Ülkeye yüksek miktarda petrol geliri girdiği, yüksek bir talebin söz konusu olduğu ve kredilerin arttığı bir dönemde para arzında artış söz konusu olmuş ve bu politikanın uygulanmasında güçlük çekilmiştir. 2009'la birlikte petrol gelirlerinin azalması para arzını da aşağıya çekmiş ve buna karşılık enflasyonda kaydedilen düşüş sayesinde ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla gevşek para politikalarının uygulanması mümkün olmuştur. 2009 yılı boyunca Merkez Bankası faiz oranlarda indirime gitmiş ve bununla birlikte bankaların rezerv tutma mecburiyetleri yüzde 6'dan yüzde 3'e indirilirken yerel bankaların yabancı yükümlülükleri üzerinden yüzde 5'lik rezerv yükümlülüğü de tamamen kaldırılmıştır. Azerbaycan Merkez Bankası Başkanı Dr.Elman Rustamov, 2011 bütçesinde petrol fiyatlarının 60 dolar seviyesinde hesaplandığını; ancak mevcut fiyatların 114 dolar seviyesinin üstünde olduğunu belirtmiştir. Rustamov, gıda fiyatlarındaki artışa yönelik bütçede bir düzenleme yapılabileceğini; ancak bu düzenlemenin bütçe için bir sorun teşkil etmeyeceğini belirtmiştir. Rustamov, 2011 yılı sonu için 8 milyar dolarlık bir rezerve sahip olmalarını öngörmektedir.

Enerji

Azerbaycan dünyada petrol üretiminin başladığı ilk ülkelerden birisidir. Bakü bölgesinde 20. yüzyılın başlarında petrol çıkartılmaya başlanmış ve Azerbaycan yüzyılın ortalarına gelindiğinde dünyanın başlıca üreticilerinden birisi haline gelmiştir. Ne var ki bu dönemden sonra Sovyet yönetiminin önceliği başka bölgelere vermesinden dolayı üretim azalmıştır.

Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasıyla birlikte ülkenin enerji sektörüne yüksek miktarlarda yabancı yatırım gelmeye başlamış ve üretim oranları hızla artmıştır. Azeri petrolünü dünya pazarlarına ulaştıracak olan Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı'nın tamamlanarak devreye girmesi ve bu hattı doldurmak için yeni yataklarda üretime başlanması nedeniyle Azerbaycan'ın petrol üretimi 2005 yılında ciddi bir artış göstermiş ve bir önceki yıla göre yüzde 43'lük bir artışla 22.2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Üretim artışı sonraki dönemlerde de devam etmiş ve 2006 yılında 32.3 milyon ton, 2007 yılında 41.8 milyon ton, 2008 yılında ise 44.4 milyon ton petrol üretilmiştir. Azerbaycan halen dünyadaki toplam üretimin sadece yüzde 1'ini gerçekleştirmekteyse de her geçen yıl küresel piyasalarda daha iddialı bir oyuncu haline gelmektedir. 2009 yılında Azerbaycan, üretimini bir önceki yıla göre yüzde 13.5 artırarak 50.4 milyon ton petrol üretimi gerçekleştirmiştir. 2011 yılında petrol üretimi düşerek 45,4 milyon ton olmuştur.

Devlet Petrol Şirketi SOCAR, ülkedeki petrol ve doğalgaz üretiminden, iki petrol rafinerisinin işletilmesinden, boru hatlarından ve petrol ile doğalgazın ithalat ve ihracatından sorumludur. Azerbaycan hükümeti, SOCAR'ı özelleştirmemiş, enerji sektörüne doğrudan yabancı yatırım girişini üretim paylaşım anlaşmalarıyla sağlamıştır. Haziran 2010 itibariyle yabancı yatırımcılarla 32 üretim paylaşım anlaşması (PSA) yapmış olan Azerbaycan'da, enerji sektöründe yabancı yatırımcılara diğer sektörlerde mevcut olmayan bazı avantajlar sağlanmaktadır. Diğer yandan 2005 yılından beridir yabancı yatırımcıların oluşturduğu Azerbaycan Uluslararası Petrol Konsorsiyumu (AIOC), Devlet Petrol Şirketi SOCAR'ın önünde en fazla petrol üreten kuruluş konumundadır. 2009 yılında Azerbaycan'ın toplam 50.4 milyon tonluk petrol üretiminin 41.9 milyon tonu Azeri-Çıralı-Güneşli yataklarını işletmekte olan AIOC tarafından gerçekleştirilmiştir.

Azerbaycan, ürettiği petrolün yüzde 70'ini ihraç etmektedir. Şu anda Azeri petrolü üç boru hattı üzerinden ihraç edilmektedir. Bu hatlardan birisi Bakü'yü Gürcistan'ın Karadeniz kıyısındaki Supsa limanına bağlayan hat, diğeri ise yine Bakü'yü Rusya'nın Novorossisk limanına bağlayan hattır. Azeri-Çıralı-Güneşli yataklarından çıkartılan petrol ile doldurulan, 1,776 km uzunluğunda ve yıllık 50 milyon ton ham petrol taşıma kapasitesine sahip Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı'ndan ise Haziran 2006 itibariyle *Azeri light* petrolü dünya piyasalarına ihraç edilmeye başlanmıştır. Bunların yanı sıra Batum'a demiryolu üzerinden petrol sevkiyatı da yapılmaktadır.

Azerbaycan'da toplam kapasiteleri yılda 22 milyon ton olan iki adet petrol rafinerisi bulunmaktadır. *Azerineft* ve *Haydar Aliyev* rafinerileri, çıkartılan petrolün büyük

bir kısmının ihraç edilmesi nedeniyle halen tam kapasitelerinin altında çalışmaktadır. (British Petroleum'un 2009 raporunda, 2010 yılı için BP'nin üretim hedefi 42 milyon ton olarak belirtilmiştir.)

Azerbaycan'da doğalgaz üretiminde de önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Şahdeniz doğalgaz yatağında 2007 yılında üretime başlanmış olup, bunun sonucunda Azerbaycan'ın doğalgazda ithalata olan bağımlılığı kırılmıştır. Üretilen doğalgazın bir kısmı 2007 yılından beri Gürcistan ve Türkiye'ye ihraç edilmektedir. Ancak doğalgaz, Azerbaycan'ın ihracatında halen yüzde 1'lik bir yer tutmaktadır. 2009 yılında Azerbaycan doğalgaz üretimini bir önceki yıla göre yüzde 0.8 oranında artırarak 23.7 milyar metreküplük bir seviyeye ulaşmıştır. 2011 yılında ise Azerbaycan'da toplam 16,4 milyar metreküp doğalgaz üretilmiştir.

1 Haziran 2010 tarihinde Bakü'de gerçekleştirilen bir enerji ürünleri fuarının açılışında konuşma yapan Cumhurbaşkanı Aliyev, Azerbaycan'ın 2010 yılında 52 milyon ton petrol ve 30 milyar metreküp doğalgaz üreteceğini açıklamıştır. SOCAR'ın açıklamasına göre ise ülkede halen 61 petrol ve doğalgaz yatağı aktif durumdadır ve bunlara ilave olarak 40 yatak da keşfedilmeyi ve işlenmeyi beklemektedir. Ancak Azerbaycan'ın petrol ve doğalgaz gelirlerinin ne kadar sürdürülebilir olduğu konusunda yapılmış bazı çalışmalara da dikkat etmek gerekmektedir. Örneğin uluslararası kredi derecelendirme kuruluşu *Fitch*'in hesaplamalarına göre üretim 2009 senesindeki hızıyla devam ederse Azerbaycan'daki petrol rezervlerinin 18 yılda tükeneceği öngörülmektedir. Bu süre Kazakistan için 54 yıldır. *Fitch*, Azerbaycan'da petrol üretiminin 2014 yılına kadar istikrarlı bir şekilde devam edeceğini, ancak daha sonra düşüşe geçeceğini ve bu nedenle birkaç yıl içerisinde Azerbaycan'ın yıllık büyüme oranlarının yüzde 2-3 seviyesine ineceğini bildirmektedir.

Tarım ve Gıda

Tarım Azerbaycan ekonomisinin petrolden sonra ikinci önemli sektörüdür. Toplam işgücünün %40'ı tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Azerbaycan, iklim ve toprak yapısı bakımından tarıma elverişli bir ülkedir. Güney bölgelerinde bir sezonda 2 ürün almak mümkündür. Azerbaycan'ın başlıca tarım ürünleri pamuk, tütün, çay, zeytin, sebze ve meyvedir. Ham ipek üretimi ve buna bağlı olarak dut ağacı tarımı da oldukça yaygındır.

Petrolden sonra ihracatta en önemli ikinci sektör olmasına rağmen tarım sektörünün ihracat gelirlerindeki payı Devlet İstatistik Komitesi verilerine göre 2011 yılında %5,5 olmuştur. Söz konusu istatistiklerin ülkenin en büyük konsorsiyumunun petrol ihracatına ilişkin verileri kapsamaması nedeni ile tarımın ihracat gelirleri içindeki payı gerçekte çok daha düşüktür.

Tarım sektörü Azerbaycan'da toplam GSYİH'nin yüzde 5.8'ine karşılık gelse de ülkede en fazla istihdam sağlayan sektörü durumundadır ve toplam işgücünün yaklaşık yüzde 40'ı bu sektörde çalışmaktadır. Ancak sektörde geniş çaplı reformlar yapılmaktaysa da, yapısal sorunlar ve yatırım yetersizliği nedeniyle Azerbaycan'da tarım büyük ölçüde sübvansiyonlara bağımlı durumdadır. Zirai üretim artışının son on yıldır sürekli olarak yavaşlaması bu durumun sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. 2000 yılında yüzde 12.1 olan artış, 2001 yılında yüzde 11.1'e, 2002 yılında yüzde 6.4'e inmiş ve sonraki yıllarda bu eğilim devam etmiştir. 2006 yılında bu rakam yüzde 0.9 gibi çok düşük bir seviyeye kadar gerilemiş, 2007 yılında ise yüzde 4, 2008 yılında yüzde 6.1, 2009 yılında ise yüzde 3.5 olarak gerçekleşmiştir. Son dönemlerde zirai üretim alanında yaşanan dalgalanmalarda olumsuz hava koşullarının da etkisi olmuştur. 2011 yılında ise Azerbaycan'da toplam tarımsal üretim 4,5 milyar manat tutarında gerçekleşmiştir.

Azerbaycan'da tarım sektörünün yüzde 99'u özel sektörün elindedir. Sovyet döneminden kalma kolektifler ve devlete ait çiftlikler kaldırılmış, bunların yerine daha küçük ve özel teşebbüs tarafından işletilen çiftlikler kurulmuş olup, bunların ortalama büyüklüğü 9.7 hektardır. Bu çiftliklerin toplam tarımsal üretim içerisindeki payı 1995 yılında yüzde 60 iken bugün yüzde 99'u bulmuş durumdadır.

Diğer yandan ekimi yapılan ürün çeşitlerinde de son dönemde değişiklikler yaşanmıştır. Bir dönem ülkede ağırlıklı olarak pamuk üretilirken, son yıllarda sebze ve meyvelere daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Hububat üretimi ise 1990'lı yılların ortalarına göre ikiye katlanarak, yıllık 2 milyon ton seviyesine ulaşmıştır.

Tarım sektöründeki yetersizlikler nedeniyle Azerbaycan, gıda alanında ithalata bağımlı durumdadır. Ülkenin toplam ithalatının yüzde 16'sını tarımsal ürünler, gıda ve içecekler oluşturmaktadır. Sektörde konserve meyve ve sebze üretiminin ağırlığı söz konusudur, ancak Sovyet döneminde bu alanda 43 fabrika faal iken sonraki dönemde bunların sadece birkaç tanesi üretime devam etmiştir.

Azerbaycan'da gıda işleme endüstrisi üç ana koldan oluşmaktadır. Bunlar et işleme, süt ve süt ürünleri üretimi ve konserve sebze ve meyve üretimidir. Ülkede yeni kurulmuş olan işletmeler dahil halihazırda faaliyette bulunan et işleme tesisleri, konserve sebze ve meyve fabrikalarının tamamına yakını özel sektör tarafından işletilmektedir. Gıda işleme alanında en büyük Azeri firması olan "Nabran", meyve suyu, reçel ve turşu üretmekte ve üretiminin önemli bir kısmını BDT ülkelerine, Almanya, İsrail ve ABD'ye ihraç etmektedir. Gıda alanında Türk sermayeli "Azersun Holding" in de büyük pazar payı vardır. Azerbaycan'da süt ürünleri üretimi de önemli bir yere sahiptir ve bu alandaki başlıca firmalar "ADC", "Milk-Pro" ve "Taimex" tir. Azerbaycan'da tüketilen etin dörtte biri ve yumurtanın üçte biri ithalat yoluyla karşılanmaktadır. Ülkenin en büyük mezbahası ve et işleme tesisleri "Azet" tarafından işletilmektedir.

Azerbaycan'da ihracata yönelik tarım ürünleri ve gıda işleme alanlarında önemli fırsatlar bulunmaktadır. Azerbaycan'ın ürettiği nar ve üzüm suları ile zeytin ve ceviz gibi ürünleri, uluslararası anlamda rekabet gücüne sahiptir. Diğer yandan Azeri şarapları da dış piyasalarda gün geçtikçe pazar payını artırmaktadır.

İnşaat

İnşaat ve müteahhitlik hizmetleri faaliyetleri petrol ve gaz sektörlerindeki gelişmeye yakından bağlıdır. Petrol ve gaz boru hatları ve hidrokarbona bağlı altyapı inşaatları sektörün canlanmasında önemli rol oynamıştır (T.C.

Ekonomi Bakanlığı).

Azerbaycan'da inşaat sektörünün gelişmeye başlaması, 1997 yılında çıkan bir kanunla sektördeki devlet tekelinin sona erdirilmesiyle olmuş ve bu tarihten itibaren sektöre yapılan yatırımlar hızla artmıştır. İnşaat sektöründeki faaliyetler büyük ölçüde petrol ve doğalgaz sektörlerindeki gelişmelerle bağlantılı olup, enerji altyapısı ve boru hattı projeleri inşaat sektörünün temel faaliyet alanını oluşturmaktadır. 1997-98 döneminde Bakü-Supsa hattı yapılırken inşaat sektörü, GSYİH'nin yüzde 12'sine karşılık gelmiş, daha sonra petrol yatırımlarında bir duraklama olunca inşaat

sektörünün GSYİH'deki payı da 2001 itibariyle yüzde 5.8'e düşmüştür. Benzer şekilde 2002-2005 döneminde Azerbaycan'dan batıya doğru giden hatlar yapılırken, inşaat sektörünün GSYİH'deki payı yüzde 8.7 ile 12.5 arasında değişmiş, ilerleyen yıllarda ise inşaatların tamamlanmasıyla bu oran da düşmeye başlamıştır. 2009 yılı itibariyle inşaat sektörünün Azerbaycan GSYİH'si içerisindeki payı yüzde 7.4'tür. Aynı yıl Azerbaycan'da inşaat projelerine 5.2 milyar Manat'lık yatırım yapılmış, bu yatırımların yüzde 60.3'ü devlet, yüzde 39.7'si ise özel sektör tarafından finanse edilmiştir. Projeleri yüklenen firmalara bakıldığında ise projelerin yüzde 74.7'nin özel sektör, geri kalan yüzde 25.3'ün ise kamuya ait inşaat firmaları tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. İnşaat sektörünün önümüzdeki dönemlerde de büyüme trendine devam etmesi ve enerji sektörünün yanı sıra özel sektör tarafından finanse edilen konut ve iş merkezi gibi inşaat projelerinin ağırlık kazanması beklenmektedir.

İnşaat İşlerinin Hacmi

	Bin Manat	Değişim (%)
2003	899.504,10	168,1
2004	1.387.970,60	154,0
2005	1.558.012,50	131,8
2006	2.119.727,30	141,7
2007	2.702.402,10	155,4
2008	3.785.546,20	138,7
2009	3.484.924,70	96,7
2010	4.531.384,90	122,9

Kaynak: Azerbaycan İstatistik Komitesi

T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın yayınladığı verilere göre, Türk müteahhitlik firmaları Azerbaycan'da şimdiye kadar 5,6 milyar dolar değerinde 285 adet proje üstlenmişlerdir. 2010 yılında 738 milyon dolar değerinde 38 proje, 2011 yılında ise 952 milyon dolar değerinde 44 proje üstlenilmiştir. 2012 yılı başından bu yana şimdilik 83 milyon dolar değerinde 1 proje üstlenilmiştir.

Perakende Ticaret

Azerbaycan'da perakende ticaret alanında halen geleneksel pazar ve çarşıların ağırlığı sürmekteyse de son dönemlerde tüketim mallarına talebin ve dolayısıyla halkın özel tüketim harcamalarının artması ile sektör bir dönüşüm içerisine girmiştir. Azerbaycan'da genel olarak gelirler yükselmekte ve bu durum perakende ticaret sektörünü olumlu yönde etkilemektedir. 2009 yılında kişi başına düşen aylık ortalama gelir yüzde 6.7 oranında artarak 2,537 Manat seviyesine yükselmiştir. Aynı yıl içerisinde hane halkları gelirlerinin yüzde 67.2'sini tüketime (yüzde 10.6 vergiye ve yüzde 22.2 yatırıma) harcamışlardır.

Bakü'de yoğunlaşan Batı tarzı süpermarket zincirlerinden pazar payı en yüksek olanı, Türk sermayeli olan "Ramstore"dur. Diğer önemli süpermarket zincirleri ise Suudi Arabistan'dan "Citimart", Alman-Azeri ortak girişimi olan "Continental" ve yerel bir marka olan "Progress"dir. Bu süpermarketlerde satılan ithal gıda ürünlerinin yüzde 46'sı Türkiye'den, yüzde 25'i Rusya'dan, yüzde 20'si İran'dan, yüzde 6'sı Avrupa Birliği'nden ve yüzde 2'si ABD'den ithal edilmektedir.

2009 yılında perakende satış merkezlerinden yapılan satışların toplam miktarı bir önceki yıla göre yüzde 8.9 oranında artarak 11.820 milyar Manat'a yükselmiştir. Bu tutarın içerisinde 7.635 milyar Manat'lık bir kısım gıda ürünlerine ait olup yıl içerisinde gıda ürünleri satışı bir önceki yıla göre yüzde 10.6, gıda dışı ürünlerin satışı ise yüzde 4.9 oranında artmıştır.

Telekomünikasyon

Azerbaycan'ın telekomünikasyon altyapısı henüz yeterince gelişmemiş olsa da bu alanda büyük yatırımlar yapılmaktadır ve şu anda bu sektör enerji sektöründen sonra ülkenin en fazla yabancı sermaye çeken sektörü konumundadır.

Azerbaycan'da 100 kişiye 15.5 sabit telefon hattı düşmektedir. Bu oran Bakü'de 100 kişiye 30 hatta çıkarken, kırsal kesimlerde oran son derece düşüktür. Devlete ait telekomünikasyon şirketi "Aztelekom İstehsalat Birliyi", sabit hatlarda ve telekomünikasyonun birçok alanında tekel konumundadır. Aztelekom, Sovyet döneminden kalan sabit hat sisteminin modernizasyonu için yatırımlarını artırmıştır.

Ülkede mobil telefon sistemleri ise sabit hatlara göre daha gelişmiş durumdadır. Azerbaycan'da GSM sistemi kullanılmakta olup, 1994'te 500 ve 2000 yılında 430 bin olan abone sayısı Eylül 2008 itibariyle 5.46 milyon olmuş ve her 100 kişiye düşen cep telefonu sayısı 67.4'e ulaşmıştır. Azerbaycan mobil iletişim hizmetleri pazarında Türk sermayeli Azercell ve İsrail ortaklığında kurulan Bakcell ile birlikte Catel ve Azerfon firmaları faaliyet göstermektedir. Pazarda yüzde 79'luk bir paya sahip olan Azercell, ülkede 15 yıldır faal olmakla birlikte bu dönem içerisinde toplam 1 milyar dolarlık yatırım gerçekleştirmiştir. Firmanın 2009 yılındaki yatırım tutarı ise 57.9 milyon dolardır.

Başlıca Telekomünikasyon Göstergeleri

Kategori	2010	2011
A) Sabit Telefon		
a-Abonman Sayısı	1,50 milyon	1,58 milyon
b-Sabit Telefon Penetrasyonu	%16	%17
c-Yıllık Artış	%7	%5
B) Cep Telefonu		
a-Abonman Sayısı	9,1 milyon	9,7 milyon

b-Cep Telefonu Penetrasyonu	%8	%9
c-Yıllık Artış	%17	%7
C)Internet		
a-Abonman Sayısı	700 bin	850 bin
b-Internet Penetrasyonu	%99	%104
c-Yıllık Artış	%17	%7

Bankacılık ve Finans

Bankacılık ve finans sektörü, yabancı yatırım için önemli derecede bir potansiyel ve uygun yatırım imkânları sunan bir sektördür. 1992 yılında kurulan ve 1995'te bağımsız bir statü kazanan Azerbaycan Merkez Bankası, ülkenin para politikalarından ve finans sektörünün denetlenmesinden sorumludur. 1994 yılında ülkede 210 banka varken, bugün bu rakam 45'e inmiş durumdadır. Merkez Bankası, sektörü konsolide etmek için kademeli olarak asgari sermaye düzeyini yükseltmiş ve sektör bu şekilde düşük sermayeli küçük bankalardan arındırılmıştır.

Gelir seviyesi artan ve dolayısıyla yatırıma daha fazla yönelebilen Azerbaycan halkının son dönemlerde bankacılık sistemine olan güveninin de arttığı görülmektedir. Ocak 2010 itibariyle Azerbaycan bankalarındaki mevduatların toplam değeri 4.654 milyar Manat'a ulaşmıştır. Ağustos 2007'de faaliyete geçmiş olan Azerbaycan Mevduat Sigorta Fonu, bu güvenin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Sektördeki en büyük kuruluş, yüzde 50.2 hissesi kamuya ait olan ve sektördeki toplam varlıkların yarsını elinde bulunduran Azerbaycan Uluslararası Bankası'dır. Diğer yandan devlet, sahip olduğu diğer bir büyük banka olan Kapital Bank'taki yüzde 50 hissesini 2007 yılında satmış, ancak bu özelleştirme projesi finans çevrelerinin umduğu gibi sektöre büyük stratejik bir yabancı yatırımcı girmesini sağlamamıştır. Buna rağmen yabancı sermayenin Azerbaycan'ın bankacılık ve finans sektörüne olan ilgisinin arttığını söylemek mümkündür. Son dönemlerde ülkede temsilcilik açan yabancı bankaların başında Commerzbank ve Citibank gelmektedir.

Bankacılık sektörünün özel sektöre açtığı kredilerin hacmi son yıllarda giderek artmaktadır. Nitekim Ocak 2008 itibariyle ülkedeki bütün işletme ve kurumlara tahsis edilen kredilerin toplam hacmi bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 97.4 oranında artarak, 4.665 milyon Manat'a çıkmıştır. Bu kredilerin yüzde 35.1'i kısa, yüzde 64.9'u ise uzun dönemli kredilerden oluşmaktadır. Söz konusu kredilerin yüzde 54.9'u özel bankaların payına düşmektedir.

Azerbaycan'ın tek menkul kıymetler borsası olan Bakü Menkul Kıymetler Borsası, 2000 yılında açılmıştır. Ancak bu borsada işlemler oldukça kısıtlıdır ve büyük ölçüde devlet tahvillerinin alım-satımı yapılmaktadır. Devlet Menkul Kıymetler Komisyonu, Bakü Menkul Kıymetler Borsası'nı denetlemekteyse de fazla bir yaptırım gücü uygulayamamaktadır.

Ulaştırma

Azerbaycan'ın bölgedeki diğer ülkelere kıyasla gelişmiş sayılabilecek bir ulaştırma altyapısı varsa da, Orta Asya ile Avrupa arasında bir taşımacılık köprüsü olmayı hedefleyen bu ülkede mevcut altyapının modernize edilmesine ve yeni altyapı projelerine ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda devlet, özel sektör, uluslararası kuruluşlar ve yabancı yatırımcılar arasındaki işbirliğiyle yeni projeler gerçekleştirilmektedir.

Azerbaycan'da beş havaalanı bulunmaktadır: Bakü Haydar Aliyev Uluslararası Havaalanı ile Gence, Nahçıvan, Yevlah ve Zerdab havaalanları. Azerbaycan'dan 30 ülkeye doğrudan uçuş yapılmaktadır. Ulusal havayolları AZAL, 20 destinasyona doğrudan uçmakta, ülke içerisinde ise sadece üç bölgeye uçmaktadır.

Ülke içerisinde seyahat etmenin en hızlı ve güvenli yolu şehirlerarası otobüslerdir. Bakü'den tüm şehirlere otobüsle ulaşım sağlandığı gibi Tiflis'e otobüsle 10 saatte gidilebilmektedir. Bakü'den Tahran'a da otobüs seferleri düzenlenmektedir. Azerbaycan karayolları ağının toplam uzunluğu 28.030 kilometredir, ancak bunun yüzde 60'lık bir kısmı rehabilitasyona ihtiyaç duymaktadır. Demiryollarının uzunluğu ise 2.957 kilometredir.

Turizm

Azerbaycan, turizm sektörünü geliştirmeye özel bir önem vermeye başlamıştır. Zengin bir kültürel mirasa ve doğal güzelliklere sahip olan Azerbaycan'a gelen turist sayısı her geçen yıl artmaktadır.

Zengin bir kültürel mirasa ve doğal güzelliklere sahip olan Azerbaycan'a gelen turist sayısı her geçen yıl artmaktadır. Ülkeye, 2010 yılı içinde turizm amacıyla ülkeye gelen turist sayısı 1.9 milyon olmuş, bu rakam 2011 yılında ise 2,3 milyon kişiye yükselmiştir. 2011 yılında ülkeye ziyarette bulunan toplam turist sayısı ise 5,7 milyona ulaşmıştır. Azerbaycan'da 2011 yılı turizm yılı olarak ilan edilmiş, bu kapsamda geniş bir tanıtım kampanyası gerçekleştirilmiştir. Ülkede Bakü başta olmak üzere, yaz-kış turizmine yönelik önemli yatırımlara başlanmış olup, bunların önemli bir kısmı tamamlanmış bulunmaktadır.

Diğer yandan Azerbaycan vatandaşları da giderek artan oranlarda turistik amaçlı olarak ülke dışına çıkmaktadır. Azerbaycan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın açıkladığı verilere göre, 2010 yılında yurtdışına turizm amaçlı çıkanların sayısı bir önceki yıla göre yüzde 16 oranında artarak 2.45 milyon olarak gerçekleşmiştir. Azerbaycanlıların en çok ziyaret ettikleri ülke Türkiye olup, daha sonra sırasıyla İtalya, İspanya, Birleşik Arap Emirlikleri, Ukrayna, Rusya, Yunanistan, Malezya, Tayland ve İsviçre gelmektedir. 2010 yılında Azerbaycan'dan Türkiye'ye gelen turist sayısı 486 381 iken, 2011 yılında bu rakam 578 685'e ulaşmıştır. 2010 yılında Azerbaycan'a değişik ülkelerden giden turist sayısı 1 900 000 olmuştur.

Bölgesel Ekonomiler

Azerbaycan'da ekonomik faaliyetler başkent Bakü'de ve Bakü'nün doğusunda yer alan ve ülkenin belli başlı petrol yataklarına ev sahipliği yapmakta olan Abşeron yarımadasında yoğunlaşmaktadır. Petrol ve doğalgaz üretiminin büyük çoğunluğu offshore yataklarda yapılmakta, ancak tüm boru hatları Bakü'ye bağlanmakta ve buradan dağıtımı ya da ihracatı yapılmaktadır. Rafineriler ve elektrik santralleri de Bakü bölgesindedir. Hazar Denizi kıyısından karada az sayıda petrol yatağı bulunmaktaysa da buralarda işletim maliyetleri çok yüksek olduğu için bu yatakların geleceği belirsizliğini korumaktadır.

Azerbaycan'da ağır sanayinin büyük bir kısmı Bakü'nün kuzeyinde yer alan Sumgayit kentinde yer almaktadır. Ne var ki, tarım sanayi dışında kalan sektörlerde yer alan işletmelerin büyük çoğunluğu son derece düşük performans ve üretim seviyeleri gerçekleştirebilmektedir. Zira faaliyetler ise çoğunlukla Azerbaycan'ın ortasında yer alan daha verimli topraklara sahip ve daha çok yağış alan bölgede yapılmaktadır. Diğer bölgelerden Nahçıvan'daki ekonomik faaliyetler devletten büyük miktarlarda sübvansiyon alırken, ülkenin batısında kalan ve Ermenistan kontrolü altında olan bölgelerde ise ekonomik faaliyet yok denecek kadar azdır.

Türk-Azerbaycan İş Konseyi

Türk-Azerbaycan İş Konseyi'nin kurulmasına ilişkin protokol, 3 Kasım 1991 tarihinde Azerbaycan Başbakanı Hasan Hasanov ile o dönemdeki adıyla Türk-BDT İş Konseyleri Başkanı Nihat Gökyiğit arasında imzalanmıştır. Türk-Azerbaycan İş Konseyi, DEİK çatısı altında faaliyet gösteren Türk-Avrasya İş Konseyleri'ne bağlıdır. İş Konseyi'nin Türk tarafı başkanı Cengiz Gül'dür. Azeri tarafı başkanlığını 2005 yılı Ekim ayına kadar İktisadi Kalkınma Bakanlığı Girişimciliği Destekleme Departmanı Genel Müdürü Ali Hüseyin Şaliyev yürütmüştür. Bu tarihten sonra İş Konseyi'nin Azeri tarafı başkanlığına European Tobacco İdare Heyeti Başkanı Rûfet Guliyev getirilmiştir.

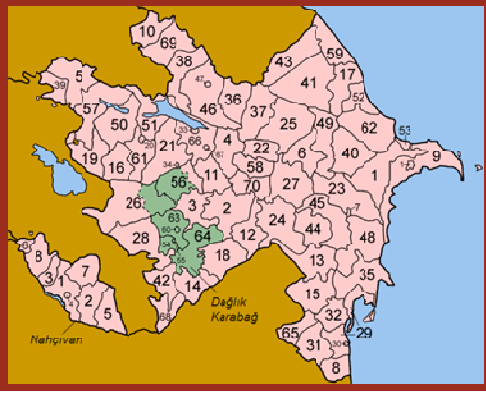
İş Konseyi kuruluşundan bu yana iki ülke Cumhurbaşkanı ve Başbakanlarının katılımıyla 14 toplantı düzenlenmiştir. Bu toplantıların 5 tanesine dönemin Azerbaycan Cumhurbaşkanı merhum Haydar Aliyev de katılarak iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişimine verdiği desteği göstermiştir. İş Konseyi, iki ülke ilişkilerini stratejik bir boyuta taşıyan Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) boru hattı projesini de her türlü platformda desteklemiştir. DEİK ve ABD merkezli Cambridge Energy Associates (CERA) tarafından düzenlenen Enerji Konferansları, Bakü-Ceyhan-Tiflis Boru Hattı Projesine destek verilmesine ön ayak olan en önemli platformlardan birisidir. Birincisi 1998'da gerçekleştirilmiş olan, bugüne kadar merhum Haydar Aliyev'in dört defa iştirak etmiş olduğu ve 26 - 28 Haziran 2007 tarihlerinde onuncusu yapılan konferans, Cumhurbaşkanı Sn. İlham Aliyev'in katılımlarıyla gerçekleştirilmiştir.

Türk-Azerbaycan İş Konseyi kapsamında son dönemde gerçekleştirilen etkinlikler aşağıdaki gibidir:

- Türk-Azerbaycan İş Konseyi Yürütme Kurulu Heyetinin Bakü Temasları, 27 Şubat – 2 Mart 2013, Bakü
- Türk-Azerbaycan İş Konseyi ve Yapı Endüstri Merkezi (YEM) İşbirliğinde Konuk Ülke Azerbaycan ve Türk Yapı Sektörü Değerlendirme Toplantısı, 19 Şubat 2013, İstanbul
- Türk-Azerbaycan İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyelerinin Azerbaycan'ın Ankara Büyükelçiliğini Ziyareti, 18 Ocak 2013, Ankara
- Türk-Azerbaycan İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyelerinin T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığını Ziyareti, 18 Ocak 2013, Ankara
- Türk-Azerbaycan İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyelerinin Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Başkanlığını Ziyareti, 18 Ocak 2013, Ankara

- Türk-Azerbaycan İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyelerinin Azerbaycan'ın Ankara Başkonsolosu Hasan Zeynallı ile Görüşmesi, 26 Aralık 2012
- Socar Turkey Enerji A.Ş. Genel Müdürü ile Görüşme, 25 Eylül 2012, İstanbul
- T.C. Bakü Büyükelçisi Alper Coşkun ile Tanışma Toplantısı, 7 Ağustos 2012, İstanbul
- Türkiye'deki Azerbaycanlı İşadamları Birliği'nin Kuruluş Yemeğine Katılım ve İşbirliği Anlaşmasının İmzalanması, 28 Haziran 2012, İstanbul
- Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan İş Forumu, 9 Haziran 2012, Kars
- Azerbaycan'da İş Yapma Çalıştayı, 7 Haziran 2012, İstanbul
- Azerbaycan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisinin Katılımıyla Ülke Tanıtım Toplantısı, Ceyhan Ziyareti, 17-18 Mayıs 2012, Adana
- Azerbaycan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisinin Katılımıyla Ülke Tanıtım Toplantısı, 16 Mayıs 2012, Gaziantep
- T.C. Bakü Büyükelçisi Hulusi Kılıç ile Çalışma Yemeği, 7 Mayıs 2012, İstanbul
- Eskişehir Ticaret Odası Evsahipliğinde "Azerbaycan Ülke Tanıtımı" Toplantısına Katılım ve Sunum, 28 Kasım 2011, Eskişehir
- Türkiye'deki Azerbaycanlı İşadamları Birliği Kurucu Heyeti Başkanı ile Görüşmesi, 16 Ağustos 2011, İstanbul
- Türk-Azerbaycan İş Konseyi ve Azerbaycan Ankara Büyükelçiliği İşbirliğinde, Samsun TSO Evsahipliğinde Düzenlenen Azerbaycan Ülke Günü, 14 Temmuz 2011, Samsun
- III. "Türkiye'de Faaliyet Gösteren Azerbaycan'lı İşadamları ile Çalışma Yemeği", 11 Mayıs 2011, İstanbul
- Türk-Azerbaycan İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyelerinin Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomik Kalkınma Bakanı Şahin Mustafayev ile Çalışma Kahvaltısı, 16 Nisan 2011, İstanbul
- Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomik Kalkınma Bakanı Şahin Mustafayev ve T.C.Devlet Bakanı Zafer Çağlayan'ın Katılımları ile "Türkiye-Azerbaycan İş Forumu", 15 Nisan 2011, Ankara
- Türkiye-Azerbaycan KEK 6. Dönem Toplantısına Katılım, 21-22 Ocak 2011, Bakü
- Türk-Azerbaycan İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyelerinin Azerbaycan Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliğini Ziyareti, 11 Ocak 2011, Ankara
- Türk-Azerbaycan İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyelerinin Azerbaycan Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğunu Ziyareti, 10 Kasım 2010
- Türk-Azerbaycan İş Konseyi Yürütme Kurulu Üyelerinin Azerbaycan Devlet Petrol Şirketi SOCAR'ın Türkiye Temsilciliğini Ziyareti, 5 Kasım 2010, İstanbul
- T.C. Devlet Bakanı Zafer Çağlayan Başkanlığındaki Türk Ticaret Heyetinin Azerbaycan / Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Ziyareti, 25-28 Ekim 2010
- T.C. Devlet Bakanı Zafer Çağlayan Başkanlığında Ticaret Heyetinin Azerbaycan Programına Katılım, 28-29 Temmuz 2010, Bakü
- İslam Kalkınma Bankası ve Azerbaycan Ekonomi Kalkınma Bakanlığı Tarafından Organize Edilen "Azerbaycan'da ve BDT Ülkelerinde Yatırım İmkanları" Konferansına Türk-Azerbaycan İş Konseyi Heyetinin Katılımı ve Bakü Temasları, 20-24 Haziran 2010, Bakü
- Azerbaycan Sahipkarlar (Girişimciler) Konfederasyonu Başkanı ile Toplantı, 18 Mayıs 2010, İstanbul
- II. "Türkiye'de Faaliyet Gösteren Azerbaycan'lı İşadamları ile Çalışma Yemeği", 14 Mayıs 2010, İstanbul

Ek-1: Azerbaycan'ın Bölgeleri

Azerbaycan, idari olarak 59 bölgeye (rayon), 11 şehir idaresine ve 1 özerk cumhuriyete ayrılmıştır. Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti de kendi içerisinde 1 şehir ve 7 bölgeden oluşmaktadır. Haritada yeşille gösterilmiş olan Dağlık Karabağ bölgesi, halen Ermenistan'ın silahlı kontrolü altındadır. 10 Aralık 1991 yılında bölgedeki yerel Ermeni toplumu, bağımsızlığını ilan etmiş, ancak bu girişim Ermenistan dışında hiçbir ülke ve uluslararası örgüt tarafından tanınmamıştır.

Azerbaycan'ın Bölgeleri (Rayonlar) ve Şehirleri

1. Abşeron	23. Hacıkabul	45. Sabirabad	67. Yevlah (ŞEHİR)
2. Ağcabedi	24. İmişli	46. Şeki	68. Zengilan
3. Ağdam	25. İsmayılı	47. Şeki (ŞEHİR)	69. Zagatala
4. Ağdaş	26. Kelbecer	48. Salyan	70. Zerdab
5. Ağstafa	27. Kürdemir	49. Şamahı	
6. Ağsu	28. Laçın	50. Şemkir	
7. Ali Bayramlı (yeni adı Şirvan) (ŞEHİR)	29. Lenkeran	51. Samuh	
8. Astara	30. Lenkeran (ŞEHİR)	52. Siyazan	NAHÇIVAN:
9. Bakü (ŞEHİR)	31. Lerik	53. Sumgayit (ŞEHİR)	1. Babek
10. Balakan	32. Masallı	54. Şuşa	2. Culfa
11. Barda	33. Mingeçevir (ŞEHİR)	55. Şuşa (ŞEHİR)	3. Kengerli
12. Beylagan	34. Naftalan (ŞEHİR)	56. Tartar	4. Nahçıvan (ŞEHİR)
13. Bilasuvar	35. Neftçala	57. Tovuz	5. Ordubad
14. Cebrayıl	36. Oğuz	58. Ucar	6. Sederek
15. Celilabad	37. Kebele	59. Haçmaz	7. Şahbuz
16. Daşkesen	38. Kah	60. Hankendi (ŞEHİR)	8. Şerur
17. Deveçi	39. Kazakh	61. Hanlar	
18. Fuzuli	40. Gobustan	62. Hızı	
19. Gedebey	41. Guba	63. Hocalı	
20. Gence (ŞEHİR)	42. Kubadlı	64. Hocavend	
21. Goranboy	43. Gusar	65. Yardımlı	
22. Göyçay	44. Saatlı	66. Yevlah	

AZERBAJCAN DEVLET PETROL FONU

İcra Direktörü: Şahmar Mövsümov

Denetim Kurulu:

Artur Rasizade (Başbakan)
Valeh Alesgerov (Meclis Başkan Yard.)
Vahit Ahundov (Cumhurbaşkanlığı Ekonomi Danışmanı)
Samir Şerifov (Maliye Bakanı)
Şahin Mustafayev (Ekonomi ve Kalkınma Bakanı)
Mahmud Kerimov (Ulusal Bilimler Akademisi Başkanı)
Elman Rustamov (Merkez Bankası B.)

Resmi web sitesi: <http://www.oilfund.az>

Azerbaycan'ın petrol ihracatından kaynaklanan gelirlerinin bir havuzda toplanarak, söz konusu gelirlerin etkin bir şekilde yönetilmesini ve bu gelirlerin ekonominin tamamının geliştirilmesi ve halkın refah seviyesinin yükseltilmesi için kullanılmasını amaçlayan Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Fonu (SOFAZ), 29 Aralık 1999 tarihli bir Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kurulmuştur.

SOFAZ, bütçe dışı bir fondur ve müstakil bir tüzel kişiliğe sahiptir. Fonun başında Cumhurbaşkanı tarafından atanan bir İcra Direktörü bulunur ve faaliyetleri bir denetim kurulu tarafından denetlenir. Fonun mali tabloları ve raporları Ernst&Young firması tarafından denetlenmektedir.

SOFAZ'ın başlıca gelir kaynakları şunlardır:

1. Azerbaycan'ın mineral yakıt ihracatından kaynaklanan net gelirler (Devlet Petrol Şirketi SOCAR'ın yatırımcı, hissedar ya da ortak olduğu projelerdeki payından kaynaklanan gelirler hariç).
2. Yabancı yatırımcılar tarafından SOCAR'a ödenen petrol ve doğalgaz anlaşması ve performans primleri.
3. Yabancı yatırımcıların petrol ve doğalgaz çalışmalarına bağlı olarak kullandıkları araziler için ödedikleri ücretler.
4. Uluslararası petrol ve doğalgaz anlaşmalarından Azerbaycan'ın hak kazandığı kar payları.
5. Azerbaycan'dan geçen boru hatlarından kaynaklanan transit gelirleri.
6. SOFAZ'ın varlıklarının işletmesinden elde edilen gelirler.
7. Yatırımcılardan petrol ve doğalgaz anlaşmaları çerçevesinde SOCAR'a ya da başka bir kamu kurumuna transfer edilen varlıklardan elde edilen gelirler.

SOFAZ'ın varlıkları "sosyo-ekonomik gelişimin sağlanması hedefi doğrultusunda ulusal boyuttaki ekonomik sorunların çözülmesi ve önemli altyapı ihtiyaçlarının karşılanması" için kullanılmaktadır. Bu hedefler, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev tarafından 27 Eylül 2004 tarihinde imzalanan ve 2025 yılına kadar olan dönemi kapsayan "Azerbaycan'ın Petrol ve Doğalgaz Gelirlerinin Yönetimi İçin Uzun Vadeli Strateji" belgesinde detaylı olarak açıklanmıştır.

Bugüne kadar SOFAZ varlıkları iki büyük proje kapsamında kullanılmıştır. Bunlardan birincisi Dağlık Karabağ bölgesinden gelen Azeri mülteciler için konut inşaatı ve bu mültecilerin sosyo-ekonomik şartlarının geliştirilmesi, diğeri ise Azerbaycan'ın Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı'ndaki payının finanse edilmesidir.

2010 yılı sonu itibariyle SOFAZ'ın bütçe gelirleri 15.6 milyar Manat, giderleri ise 9.6 milyar Manat olup, Fonun Ocak 2012 aktifleri 2011 yılının aynı dönemine kıyasla %30,9 artarak milyar Dolar seviyesine gelmiştir.

Ek-3: Uluslararası Kuruluşlar ve Azerbaycan

Dünya Bankası: 1992 yılından beri Azerbaycan'da faal olan Dünya Bankası, Devlet Petrol Fonu'nun kurulmasına destek vermiş ve ülkenin tarım arazilerinin yüzde 99'unun özelleştirilmesinde ve dağıtılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Dünya Bankası'nın Azerbaycan'da halen toplam değeri 365 milyon dolar olan 16 projesi bulunmaktadır. Bu projelerin sektörel dağılımı şu şekildedir: su ve sulama sistemleri – yüzde 42, altyapı – yüzde 26, tarım, çevre ve kültürel projeler – yüzde 16, kamu sektörü ve finansal sektör reformları – yüzde 7, eğitim – yüzde 5, sağlık ve sosyal konular – yüzde 4.

Uluslararası Finans Kurumu: Uluslararası Finans Kurumu (IFC), 1995 yılından bu yana Azerbaycan'a kendi kaynaklarından 198 milyon dolar, sendikasyon yoluyla da 104 milyon dolar kredi sağlamıştır. Bu krediler, enerji, gıda ve içecek, finans ve sigortacılık, otelcilik ve turizm sektörlerindeki projelere kullanılmıştır. Son dönemlerde IFC,

çalışmalarını enerji-dışı sektörlerin geliştirilmesine ve KOBİ'lere yoğunlaştırmıştır. Öncelikli olarak ele alınan konu, özel sektör ve KOBİ gelişimini destekleyecek sağlıklı bir finansal piyasa altyapısı oluşturulmasına destek olmaktır. Bu doğrultuda IFC, KOBİ kredilerinin artırılmasına destek vermiş, Azerbaycan Mikrofinans Bankası'nın kuruluşunda önemli bir rol oynamış ve Orta Asya Küçük İşletmeler Fonu'na yatırımda bulunmuştur.

European Bank

for Reconstruction and Development

Azerbaycan'da bir yandan enerji sektörüne destek verirken, diğer yandan ekonominin sektörel olarak çeşitlendirilmesine de katkıda bulunmaktadır.

Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası: Azerbaycan Ekonomik Kalkınma Bakanlığı verilerine göre, 25 Eylül 1992 tarihinde Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası'na (EBRD) üye olan Azerbaycan, o tarihten itibaren Bankadan 22 proje için toplam tutarı 1 milyar 79 milyon dolar olan kredi almıştır. Bu kredilerin 600 milyon dolarlık kısmı özel sektöre kullanılmış, 479 milyon dolarlık kısmı ise kamu yatırımlarının finansmanı için ayrılmıştır. EBRD, "Erken Geçiş Ekonomileri" inisiyatifi çerçevesinde ele aldığı

EBRD'nin Azerbaycan'daki en önemli çalışmalarından birisi, KOBİ'lere finansman desteği sağlayan bir programdır. Bu program çerçevesinde Azeri bankalarına kredi açılmakta ve bu kredilerin KOBİ'lere kullanılması temin edilmektedir. Son olarak 11 Nisan 2006 tarihinde AzeriGazBank'a açılan 2 milyon dolarlık kredi ile program kapsamındaki bankaların sayısı dörde yükselmiştir. Diğer bankalar Azerdemiryolbank, Bank of Baku ve Respublika Bank'tır.

Asya Kalkınma Bankası: Azerbaycan, Asya Kalkınma Bankası'na (ADB), 1999 yılında üye olmuştur. Bugüne kadar ADB, Azerbaycan'da sel ile mücadele, şehirlere su temini ve atık su arıtma, Doğu-Batı karayolu modernizasyonu ve Masallı – Astara otomobil yolunun onarımı ile ilgili 4 projeye toplam 202 milyon dolar tutarında kredi sağlamıştır. Bu kredilerin yanı sıra, ADB'nin Azerbaycan'a sağlamış olduğu toplam 10.5 milyon dolar tutarında 20 teknik destek hibesi de söz konusudur.

DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER KURULU
FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BOARD

TOBB Plaza Talatpaşa cad. No:3 Kat:5 34394 Gültepe Levent İstanbul
Telefon: 0 212 339 50 00 (pbx) Faks: 0 212 270 30 92
E-mail: info@deik.org.tr Web: www.deik.org.tr

Yönetim Kurulu Başkanı: M. Rifat Hisarcıkıoğlu
İcra Kurulu Başkanı: Rona Yırcalı
Genel Sekreter: Bahri Can Çalıcıoğlu